

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIALIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29. szám.
Telefon: 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

Üzemi baleset és szembeli elváltozások.*

Irta: dr. Mohr Mihály egyetemi magántanár, kórházi szemészfőorvos.

A szemsérülések szerepéről a balesetbiztosításban akarok néhány szót elmondani. Érzem feladatomban nagyságát, mert rövid idő alatt e tárgyat kimeríteni nem lehet, csak utalnom lehet egy és más dologra, amiből kitűnik e tárgy fontossága és ez talán buzdítani fogja a pénztár orvosait arra, hogy e tárggyal behatóbban foglalkozzanak.

Általában azt kell mondanom, hogy az orvosnak szemsérülés esetén nemcsak egyedül orvosnak, nemcsak a szakmáját jól értő szakembernek kell lennie, hanem mint pénztárorvosnak ki kell terjesztenie figyelmét sok olyan körülményre, melyre az általános praxisban nincs szükségünk. Mindezekelőtt az *egész területet teljesen kell uralnunk*, mert a sérültnek nem szabad a mi tudatlanságunk miatt szenvednie. Másik fontos körülmény, hogy a vizsgálat alkalmával türelmünket sohasem szabad elveszítenünk. Ezért ha a szembeteg jelenik meg nálunk, első feladatunk a *pontos anamnezis*. A beteg, mikor először jön hozzánk, csak beteg, rendszeren nincs még megfertőzve a járadékvárás bacillusától és rendszeren őszintén vall. Ez fontos dolog, bár az üzemi baleset megtörténtének bizonyítása nem az orvos feladata, de azért jó, ha figyelme ezen irányban kiterjed. Főként arra kell irányulnia az anamnesisnek, hogy a konstatálható elváltozás összhangban áll-e az állítólagos sérüléssel.

Azután pontosan leírandó a *jelen állapot*. Nyugodtan kell felvennünk a leletet. Itt a szakmánkat csakugyan uralnunk kell, mert »irren ist ärztlich«, de amennyire lehet, kerüljük el a tévedés eshetőségét azáltal, hogy pontosan vizsgálunk. Hisz a szemorvos a külső elváltozások leírása mellett a szemhéj, kötőhártya, szaruhártya, inhártya, elülső csarnok, iris, pupilla, lencse és szemfenék vizsgálása után pontosan megállapíthatja *szám* szerint

1. a centrális látást,
2. a környéki látást,
3. az izomműködéseket.

Jelentékeny segédeszköz egy 20 D-ás convex lencse és a szentükör. Amaz a fokális vizsgálattal, emez a szemhátér felderítésével segít objektív képet alkotni a szem állapotáról.

1. A *centrális látást* a Snellen, vagy Landolt, vagy Csapody, vagy Siklóssy táblákkal vizsgáljuk. 5 m. távolságról olvastatjuk külön-külön mind-

* Előadatott 1910. ápr. 12. a pénztári főorvosok országos értekezletén.

két szemmel a beteget és törtszámmal fejezzük ki a szem látóképességét' melynek számlálója az 5-ös, a vizsgáló távolság; nevezője pedig az a szám' mely a még olvasott betű illetve jel fölé van írva, (és mely azon távolságot jelenti, melyből az illető jel 1' szög alatt még meglátható.) P. $v = \frac{5}{70}$ annyit jelent, hogy az illető beteg 5 m.-ről lát olyan jelet, melyet jó szem 70 m.-ről is meglát. Siklóssy *akuitásokban* fejezi ki a visust, $\frac{5}{5} = 35$ Akuitás. Az átszámítás igen könnyű. A fénytörés megállapítandó és megállapítható fennálló tükrképben és skiaskopiával. A fennálló képben való refrakció vizsgálat nagy gyakorlatot igényel. A skiaskopia egyszerűbb és könnyebben sajátítható el.

Azután gyenge konvex üveget rakunk a szem elé. A legerősebb konvex üveg, melylyel legalább ugyanannyit lát a beteg vagy többet, mint üveg nélkül, adja hypermetropia manifestát, a leggyengébb konkav üveg, melylyel a beteg a legtöbbet látja, adja a M fokát.

Mindegyik szem külön-külön vizsgálendő.

A keresetképességhez szükséges látás határa kisebb, mint az épéletié. Pl. a napszámos munkaképesség csökkenése $\frac{5}{10}$ látóképességnél kezdődik és végződik $\frac{5}{100}$ -nál, míg a kvalifikált munkásoké $\frac{5}{10} - \frac{5}{35} - \frac{5}{50}$ között váltakozik. Mechanikusok, vasuti alkalmazottaknál $\frac{5}{10} - \frac{5}{15}$ látóképesség már jelentékeny keresetcsökkenést, sőt keresetképtelenséget jelent.

Figyelembe jó a beteg kora. 50 éven felüli munkás, ha elveszti egyik szemén látását, vagy jelentékenyen csökken látása, nagyobb veszteséget szenved, mint a fiatal, aki ruganyosságánál fogva könnyebben megtanul egy szemmel nézni, mint az öreg; másrészt könnyen mehet más pályára.

Hogy legyen valami schéma, megszerkesztették Németországban gyakorlati tapasztalatok alapján a munkaképesség csökkenés táblázatát, mely a *minimális* értéket tartalmazza. Ezen táblázatot és a szemsérülések esetén a munkaképesség csökkenés megítéléséhez szükséges tudnivalókat az Országos Pénztár által kiadott orvosi útmutatóban ismerttettem.

Más kérdéssel akarok itt röviden foglalkozni; a *szimulálás és aggravalással*.

Szimulálhatnak a betegek különböző megbetegedéseket: kötőhártyagyuladást (dörzsölés, idegen testek behelyezése, étető szerek: sublimat, savak behelyezésével, sőt mint Pierre közli, az Isle de Salut-on levő fegyencék a jequiritol-babbal okoznak maguknak oly súlyos ophthalmiát, hogy néha a corneájuk is belepusztul. Fel lehet ezt itt említeni azért, mert a jequiritol újabban megint használatba kerül és így esetleg hozzá lehet férni. Sőt előfordul, hogy idegen kankót oltanak be katonák a saját szemükbe.

A könnyebb fajtája az ily művi kötőhártyagyuladásnak felismerhető, hogy főként az alsó kötőhártyára szorítkozik, mert ez könnyebben hozzáférhető, és ezzel szemben a felső szemhéj kötőhártyája teljesen ép; továbbá úgy, hogy bekötjük a szemet, de akképpen, hogy a beteg hozzá ne férjen.) Legjobb egy monokulust reátenni és utána keményítő-pólyával leszorítani.

Szaruhártya és lencse színlett, illetőleg mesterségesen okozott megbetegedései főként a katonai szolgálattól való felszabadulás végett és fegyencetepeken fordul elő. Oroszországban nem szokatlan dolog, hogy a sorozottak jobb corneáján centralis homály van, melyet lapis pálcikával »szakértő« kéz hozott létre.

Mesterséges traumás hályogot is okoznak maguknak Oroszországban. Tako közli, hogy 6%-a a kiszabadultaknak szándékosan okozott traumás cataractás volt.

Szimulálás céljából égetett szaruhártyasebet észleltek Németországban.

A pupilla és alkalmazkodás bénítását laikus rendszeren atropinnal éri el. Felismerhető azáltal, hogy a pupilla ad maximum tágult, ami bénulásnál nincs így, de vele jár az alkalmazkodás bénulása is. Ha sokáig fennáll a pupillatágulat és atropinhasználat gyanuja forog fenn, gondosan meg kell vizsgálni a beteg ruháit, lakását, hová rejti a mérget. Himly esetében egy

katona mydriasisa csak fürdőhasználat után szűnt meg, mert a belladonnát az öreg ujja körme alá rejtette.

Fénytörési rendellenességeket nehéz szimulálni. A fénytörési rendellenességek megállapítására olyan objektív meghatározási methodusaink vannak: a fennálló képben való vizsgálás és a skiaskopia, hogy a betegől függetlenül megállapíthatjuk a refrakcióját.

Nystagmust, szemtekerezgést szándékosan előidézni csak Fano francia szerző medikusa tudott, aki a messze távolba való merev nézésnél szándékosan tudott nystagmust produkálni; miosist, a pupilla szűkítését pedig szándékosan néhai Szontagh Ábris tudott produkálni, amint a Brücke könyvében is fel van jegyezve.

Ptosist, a felső szemhéj bénulását és pedig a ptosis spasticát, mely tulajdonkép blepharospasmus, elő lehet idézni, épúgy a lógó renyhe ptosist is, de ez gondosabb vizsgálatnál hamar kideríthető; ha az orvos próbálja a szemhéjat felemelni, bizonyos ellenállást tapasztal és ha elereszti, nem olyan ernyedten hull vissza, mint a bénulásnál szokott. Blepharospasmus, szemhéjgörcs, mely kistokú gyuladás mellett előfordulhat, könnyen aggraváltatik. Cocain-adrenalin vagy tonogenbecseppentés az igazi blepharospasmust szünteti. Meg kell még figyelni a beteget, ha nem veszi észre és akkor rendszeren jól nyílik a szeme.

Szubjektív panaszok közül a könnyezés, fénykerülés a gyakoriak. Ha itt-ott előfordul, rendszeren túloztatik. Ha a szem izgalommentes és sötét szobában erős focalis világítással fényt vetítünk reá anélkül, hogy kivörösödnek, az annak a jele, hogy a szem türelmes és nem izgékony.

A fénykerülés, kivált ha van kis centralis folt, könnyen érthető, tehát nem lehet a beteget a limine elutasítanunk. Épúgy gondosan figyelembe kell vennünk a sérülteknek azt a panaszát, hogy a baleset óta a másik szemük is gyengült. Ez nagyon fontos és gondos elbírálást igényel, mert akárhányszor a jobbik szeme sérül valakinek és akkor kiderül, hogy a másik is rossz, pedig az már régtől fog rossz lehetett, például hypermetropiás amblyopia következtében.

*

Sokkal fontosabbak ezeknél a vakságnak, szemfunkcióknak szinlelt gyengülése, vagy a gyengülésnek aggraválása. És ennek kiderítése sokszor nehéz feladata az orvosnak.

Első kellék, mint fentebb már említettem, hogy az anamnesis után objektíve megvizsgáljuk a beteget.

Az objektív vizsgálat számos olyan dologról ad felvilágosítást, melyre különben a szimulálás vizsgálása közben nehezen találnánk magyarázatot és igaztalanul gyanúsítanók meg a vizsgáltat.

A szinlelő leleplezésének módjai objektívek és szubjektívek. Az objektívek természetesen tudományosan véve exaktabbak, de ezek csak arról adnak számot, hogy lát-e a szem, míg az aggraválásnál a látás csökkenésének mértékét nem adják meg. Ezt a szubjektív vizsgálata, illetőleg kimondása a betegnek adja meg. Egyet azonban már most is megjegyezhetünk, hogy a legtöbb esetben sikerül a szimulálást kimutatnunk, de bizonyos »hysteriás betegeknél« szóról-szóra ugyanilyen szinlelést találunk, és éppen mert hysteriások, nem tekinthetjük szimulánsoknak. Ezért óvakodnunk kell egyedül a szemleletből a szimulálást megállapítani. Az idegrendszer pontosan meg kell vizsgálni. Ennek kiegészítésére szolgál a látótérvizsgálat, különösen a színekre nézve. Jellegzetes hysteriára, hogy a concentrumos látótérszűkület mellett a kék színre szűkebb a látótér, mint vörösre (kék inversio), míg ép szemben a kék látótér a tágabb.

Az objektív szinlelési próbák közül legfontosabb a pupillareactio vizsgálata.

A pupillareactio vizsgálata nappali világításnál és sötét szobában,

mesterséges fénynél erős gyűjtőlencsével történjék. A jó szemet célszerű befogatni, még jobb bekötni vattával, mely a fényt kizárja. Természetes, hogy a consensualis és az accomodatióval járó reactio is vizsgálendő. Közön­ ségesen úgy tudjuk, hogy amelyik szemnek pupillája fényre reagál, az a szem lát.

De ha valaki azt állítja, hogy mindkét szemére vak és mindkét pupil­ lája mégis prompte reagál, ez nem bizonyít semmit sem a szimuláció mel­ lett. Mert a kétoldali vakság oka tulnat lehet a pupillaközpont elágazási helyén, például daganat az agy tarkólebenyében. Szemfenék ép lehet és mégis vak mindkét szem. De ezen esetekben egyéb somatikus tünetek is vannak és ezen esetek mégis csak ritkák, úgy hogy erőteljes egyéneknél a színlelés valószínű. De a hysteria sem zárható ki. Megfordítva, ha mind­ két szemén hiányzik a pupillának fényreactiója, ez sem bizonyít amaurosis mellett, hiszen tabes, paralysisnél mindennapi a merev és szűk pupilla anélkül, hogy a látásélesség csökkenne, megmarad azonban az összetéri­ tési reakciója a pupillának.

Előfordul csökkent látás merev, közép, vagy még tágabb pupillánál is, de ekkor rendszeren megvan a szemfenéki elváltozásban a magyarázata.

Kétoldali vakságra tehát nem lehet a pupillareakcióból következtetni, de egyoldali teljes vakságot, ha a pupilla fényre reagál, kizár a reakció.

Ellenben, ha az állítólagos vak szem pupillája direkt fényre merev marad, ámbár a másik szemmel consensualisan, és convergentiára szűkül is, ez a szem vak.

Előfordulhatnak kivételes esetek a két tétel alól, de ezek gyakorlati tekintetben elenyészők és így gyakorlatilag e két tétel megáll.

Objektív színlelési próba továbbá az egy vagy két szemmel való rögzítés.

Ha be tudjuk bizonyítani, hogy egyik vagy mindkét szem fixál, akkor az a szem nem lehet teljesen vak. Vak ember egész pontosan tudja szemét reáirányítani valamely testrésze, például elébe tartott ujjára, vagy általa megérintett tárgyra. Schmidt-Rimpler szerint ez felhasználható arra, hogy megállapítsuk, hogy a vizsgált egyáltalán szimulál. Mert amíg az igazán vak odanéz, a hová például ujját visszűk, addig a szimuláns ide-odakapkod, csak hogy bebizonyítsa, hogy valóban nem lát. Épúgy tesz, ha felszólítjuk, hogy egyik ujjá hegyét a másikkal érintse.

Biztosabb, ha a fixálását be is tudjuk bizonyítani. 12°-os hasábot használunk e célra. Bekötjük a jó szemet. Az állítólagos rossz szemmel előre nézetjük a beteget, a ki mereven előrenéz, esetleg fixál valamely átellenes tárgyat. A hasábot élével fel- vagy lefelé hirtelen a szem elé teszszük, a fixált tárgy képe hirtelen eltolódik a hasáb élénk irányában és a szem reflektorius úton elmozdul ezen irányban. Tehát lát a szem. Ha nem mozdul el, nem bizonyítja a vakságot, mert a korrigáló mozdulat némi gyakorlással elnyomható.

Ha az egyik szem állítólag vak, a két szemmel való fixálást lehet felhasználni a színlelés leleplezésére. Alfred Graefe ajánlotta ezt. A jó szemmel fixáltatunk egy tárgyat, 12°-os hasábot teszünk az állítólagos vak szem elé, kettős kép áll elő, melyet a szem fuziók igyekezete le akar győzni, ezért a hasáb éle irányában elmozdul. Ha elveszszük a hasábot, a szem visszatér előbbi helyére, be van bizonyítva, hogy ez a szem lát.

Kettős képeket hozunk létre és így figyeljük meg a beteg magatartá­ sát. Az állítólagos rossz szem elé teszünk hasábot, kettős kép jön létre, mely mellett a vizsgált bizonytalanul jár a szobában, még inkább a lépcsőn.

Végül megfigyeljük a beteget magát. Nagy és nehéz feladat jól látó szemmel a vakot utánozni, kivált napokon, heteken keresztül. Persze erre a célra a megfigyelést kórházban kell végrehajtani és nemcsak orvos, hanem ápoló vagy a többi beteg által is megfigyelendő.

A szubjektív színlelési próbák, melyek a beteg bemondásán alapulnak, két csoportra oszlanak. Egyik csoport az, melyben a vizsgált a felismerés feltételeire nézve, nevezetesen az elébe tett látáspróbák nagysága és távolságára nézve ejtetik csalódásba. Ezek külön-külön mindkét szemre nézve alkalmazhatók. A másik csoport pedig azon elven alapszik, hogy a vizsgáltat arra nézve tévesztjük meg, hogy nem tudja, a látáspróbát az ép vagy pedig az állítólagos rossz szemmel látja-e. Csak az egyik szemmel való színlelésre alkalmazható.

A látáspróba nagyságára nézve téveszthető meg a vizsgált. Nem a közönséges olvasópróbákat használjuk, melyek fix távolságban vannak a szem előtt, hanem kivágott betűket, melyeket felváltva különböző nagyságban, különböző távolságról tartunk a vizsgált szeme elé.

A vizsgálatot 1—5 méter távolságban különböző nagyságú figurákkal végezzük és úgy figyeljük meg, nem keveredik-e ellenmondásba a beteg.

Roth szerkesztett olyan két táblát, melyeken az első sor akkora, mint a második, a második akkora, mint emezen a harmadik, stb. A különbség nem nagy a kettő között, de a beteg megjegyzi magának, meddig olvasott az egyik táblán és ugyanazon betűket olvassa a másodikon is, amelyiken pedig nyilvánvalóan kisebbek ugyanazon betűk, tehát elárulta magát, hogy jobban lát, mint ahogyan állította.

Hogy esetleges fénytörési anomáliák korrigálандók, magától értetődik.

A látáspróba távolságaira nézve csalódásba ejthető a vizsgált, ha egy (0,5 m. hosszú, 5 cm. átmérőjű) csövön keresztül nézetjük, amely csövet egy kis ernyő vesz körül. A beteg könnyen csalódásba esik a távolságra nézve és ellenmondásba jut.

Jobb ennél, ha a beteget vagy alakos, vagy gyűrűs táblával vizsgáljuk, vagy A, H, I, M, I, O stb. betűket mutató táblával vizsgáljuk, melyeknek tükörképe is egyforma. Előbb öt méterről olvastatjuk a beteget. Megállunk bizonyos sornál. Azután mellé tesszük a táblát és egy sík tükör elé állítjuk 2,5 m. távolságra, ő azt hiszi 2,5 m.-nyire van, a betűk pedig a sík tükörben 5 m.-nyire vannak előtte és ha ő többet olvas tükörből, mint direkte, le van leplezve.

A látóterek annyira összefolynak, hogy a normálisan látó nem tudja megmondani, mit lát a jobb, mint a bal szemével.

Váltakozva fényt juttatunk az egyik és a másik szembe és felszólítjuk, mondja meg, mikor lát fényt. Plán-tükörrel tesszük ezt, mint a tükrözésnél, csak arra kell ügyelni, hogy ne direkte egyik szemtől vigyük a másikhoz, hanem kerülő úton. Ezt azonban könnyen ki lehet játszani, kivált intelligens betegnek. Ez csak a fényérzés kimutatására való.

Jakson cilinderes üveget használ e célra. Az állítólagos rossz szem elé plán-üveget tesz, a jó szem elé öt-hat dioptriás + és (—) cilinderes üveget úgy, hogy tengelyeik összeessenek és így hatásuk plánhatás. Közben látszólag a »rossz« szemmel foglalkozunk, például gyenge convex vagy konkav üveget helyezünk eléje, megfordítjuk a cilinderes üvegeket 90°-ra egymáson, miáltal a jó szemet kizárjuk a működésből és ha mégis tovább olvas, azt az állítólagos »rossz« szemmel teszi.

Szines üvegek is használhatók e célra. Snellentől ered az eljárás. Tudni kell, hogy a szines üveg a spektrálszíneknek csak egy részét bocsátja át, a többit nem, tehát a többit közömbösíti, vagyis feketének látja. Vörös és zöld üvegtáblára fekete papirosból ragasztunk látáspróbákat, betűket különböző nagyságban és rendszertelenül és azután az ablakba akasztjuk. A vizsgált szeme elé tesszük a vörös-zöld pápaszemet, akkor a vörös pápaszemes szemmel csak a vörös, a zöld pápaszemes szemmel csak a zöld betűket, illetőleg a zöld táblán levő betűket látja, mert a vörös üvegen át a zöld, a zöldön át a vörös tábla közömbösített, vagyis feketének látszik. Ha most a vizsgált a »rossz« szemével, mely előtt például zöld üveg van, látja a zöld táblán levő betűket, akkor le van leplezve.

E drága üveglapok helyett színes, nyomtatott vagy írott látáspróbákat is lehet használni. Ha atropint és eserint cseppentünk be az épnek mondott szembe, lehetőleg úgy, hogy a vizsgált észre ne vegye, pl. a »rossz« szembe csak aqu. dest.-t cseppentünk és várattjuk a beteget, akkor az ép szemnek alkalmazkodása bénul atropinra, nem lát közelre és ha mégis olvas, a vizsgált, a »rossz« szemével teszi, vagy eserinre nem lát messzire az ép szemével és ha mégis olvas, azt »rossz« szemével cselekszik.

A szem látótengelyének irányába iktatott be átlátszatlan tárgyat Javal. Olvastatja a beteget és egy ceruzát tart a szem és a könyv közé olyformán, hogy a két szem előtt a ceruza a könyvnek különböző részeit fedje el. Ha folyékonyan olvas, lát mind a két szemével, mert ha csak egy szemmel lát, okvetlenül megszakíttatik az átlátszatlan tárgy által a sor. Távra is felhasználható oly módon, hogy egy függélyes vonalzóval elfedjük a jó szemet egy bizonyos tévolságról. Ha a beteg olvas, a »rossz« szemével teszi és még a »rossz« szem látóképessége is meghatározható.

Graefe Albrecht féloldali vakság színlelésének a kiderítésére a hasábot használta. A jó szem elé hasábot tesz élével fel- vagy lefelé és a beteget égő gyertyára nézeti. Ha kettőset lát, le van leplezve. Csakhogy ezt a szimulánsok már ismerik és nem ismerik be a kettős képet. Graefe Alfréd úgy jár el, hogy 12°-os hasábot élével a jó szem pupillájának közepe elé tesz és így monokuláris kettős képet kap, amiket ha a beteg tagad, nyilvánvalóan hazudik. De ha befogatjuk a rossz szemet, a vizsgált meggyőződik, hogy a jó szemével lát kettősen. Most kinyitattjuk a rossz szemet is, a prizmat a pupilla területéből kitoljuk, a beteg a kettős képet koncedálja, le van leplezve.

A stereoskopot Rabl-Rueckhardt ajánlotta a szimulálás kiderítésére, Burckhardt-Roth azután módosították. Az elv két különböző képnek elválaszthatatlanul való összeolvasztásán alapszik. Ujabban Berger Emil párisi szemész szerkesztett olyan stereoskopos rajzokat, melyek segítségével a kérdéses rossz látószemnek vizusa is megállapítható.

A nézés irányának keresztezésével is sikerül a színlelőt leleplezni, ha olyan csókészülékbe nézetjük, melyen át a jobboldali látáspróbát a bal szemével, a baloldali a jobbszemével látja. Minthogy a tárgyakat ennek dacára is a helyes térbeli viszonyok között látja, pszichológiai kényszer alatt azt hiszi, hogy jobbszemével látja a jobboldali, balszemével a baloldali tárgyat és így ha szimulálni akar, a jó szeméhez tartozó látáspróbákat fogja elsikkasztani és a »rossz« szemével fog jól látni. Prato, Bertelé, André, Fles és Maréchal szerkesztettek ilyen pseudoskopokat.

A járulékok behajtásának kérdése.

Irta: **Dr. Túry Zoltán**, pénzügyi titkár.

A budapesti kerületi munkásbiztosító pénztár 1910. évről közreadott jelentése terjedelmesen számol be azokról a bajokról, amelyek a munkásbiztosítás ügyét veszélyeztetik és azt eredményezik, hogy a nagyobb pénztárak, és ebből kifolyólag az országos pénztár, működésüket és mérlegüket jelentős deficittel zárják. A jelentés teljes őszinteséggel tárja fel a fenyegető veszély alapokait a hétnapos járulék kérdésében és a járulékok behajtásának nehézségeiben.

Ez alkalommal e második jelenséggel kívánunk foglalkozni, mert közeledik az idő, midőn az összes pénztárak mérlegét reális mérleggé kell átváltoztatni s törölni azokból a dubiózákat, melyek más egyébre nem, csak mérlegtöltelékül szolgálnak. Értjük ez alatt az 1907/910. évekről még fenn-tartott, de tényleg behajthatatlan járulékhátralékokat.

Nem foglalkoznánk a kérdéssel részletesebben, de komoly az aggodalmunk a miatt, hogy ezek a leírandó tételek igen nagy összegeket fognak képviselni s mindent el kell követnünk az irányban, hogy jövőre nézve ezeket az elveszett vagyonrészeket lehetőleg csökkentsük.

Szükségesnek tartjuk, hogy e helyen néhány kimutatást terjesszünk elő a külföldi nagyobb pénztárakról annak feltüntetésére, hogy az előirt járulékokból egyes pénztáraknál behajthatatlanság címén mily összegek hoztak törlésbe:

a) *Gemeindekrankenasse Nürnberg:*

Év	Bevétel M.	Törlesztés M.	%
1905 . .	1,654.740	3.080	1'86
1906 . .	1,721.142	2.730	1'59
1907 . .	1,874.075	7.386	3'94
1908 . .	1,884.803	5.077	2'69
1909 . .	2,125.566	3.746	1'76
Átlag			2'37

c) *Allgemeine Ortskrankenasse Frankfurt a/M.*

Év	Bevétel M.	Törlesztés M.	%
1905 . .	3,058.753	8.161	0'27
1906 . .	3,346.437	15.876	0'47
1907 . .	3,544.907	16.313	0'46
1908 . .	3,675.615	10.535	0'28
1909 . .	3,716.039	9.833	0'26
1910 . .	3,991.239	9.096	2'26
Átlag			0'33

b) *Ortskrankenasse Dresden:*

Év	Bevétel M.	Törlesztés M.	%
1905 . .	2,997.876	33.438	1'11
1906 . .	3,207.891	30.359	0'95
1907 . .	3,359.566	29.073	0'86
1908 . .	3,461.245	26.862	0'77
1909 . .	3,623.757	25.240	0'69
Átlag			0'87

d) *Ortskrankenasse für München:*

Év	Bevétel M.	Törlesztés M.	%
1905 . .	3,915.903	2.963	0'08
1906 . .	4,155.047	1.044	0'03
1907 . .	4,425.574	2.141	0'05
1908 . .	4,610.629	3.352	0'07
1909 . .	5,001.773	2.280	0'05
1910 . .	5,460.725	3.270	0'06
Átlag			0'056

E pénztárak között oly imponáló erővel nyomul előre München a maga fél promilljével, hogy érdemesnek tartom az ottani behajtási eljárást külön ismertetni.

A járulékok hetenként esedékesek, de havonként szedetnek be és pedig annyi hétről, ahány szombat az elmúlt óra esik. Minden hó első öt napja nyílt határidő, melyen belül a fizetéseket költségek nélkül lehet teljesíteni; 16.000 biztosításra kötelezett munkaadó közül körülbelül 2.000 ebben az időpontban fizet. E határidő leteltével azonnal megjelenik a pénzbeszedő a munkaadónál a nyugtával s ha a kiegyenlítés meg nem történik, legott hátrahagyja a 8 napra szóló fizetési felhívást, illetőleg intést. E 8 nap sikertelen eltelté után az adós már a kilencedik nap reggelén újabb három napos felhívást kap kézhez. Ha ez a határidő is eredménytelenül mulik el, még a harmadik nap estéjén átküldi a pénztár a hátraléki kimutatást — végrehajtható közokiratot — a kir. járásbíróshoz, mely a foglalást a következő napon megejti. Ilyképp az előző hónapi hátralék már a hó 19 én bírói zálogolással biztosítást nyer. És mindaddig, míg a hátralék ily bírói zárral biztosítva nincs, a pénztár sem haladékot, sem részletfizetést nem nyújt.

Ez a pontos, napra történő és halasztást nem ismerő ténykedés, melyet a pénztár értesítésében nem ok nélküli büszkeséggel ismertet, alapja annak, hogy a pénztár ezt az elismerésre méltó ezreléket tudja feltüntetni, s fel tudja kelteni a munkaadóban a kötelesség és pedig az el nem halasztható kötelesség érzetét.

Nálunk ma még hozzávetőleg sem lehet megállapítani azt, hogy az évi járulékoknak mily százaléka fog rugni az az összeg, amely elveszett. Úgy hisszük, igen optimisztikusan fogja fel az országos pénztár a helyzetet, midőn 1909. évi eredményszámájában a behajthatatlanná vált hátralékok összegét 200.000 korona tartalékolásával fedezhetőnek véli. A mi közigazgatásunk — ez alatt ép úgy értem a tág értelemben vett közigazgatást,

mint a közigazgatásnak a pénztárakat érdeklő részét, — oly lanyha, hogy ennél csak egy lanyhább van: a közszolgáltatások teljesítése iránti készség. Mindenki, aki a közszolgáltatások teljesítésének kérdésével foglalkozik, tapasztalta a polgári kötelességérzetnek azt a szomorú hiányát, amely hazánkat az anyagi szolgáltatások terén egész Európában elsővé teszi.

A járulékokban mutatkozó hátralék megdöbbentően nagy: 1909. évben a helyi szervek eredmény-számlájában 15,857.000 korona betegsegélyezési járulékbetételel szemben 4,857.000 korona járulékhátralék szerepel. Ha e hátralékkal az 1910. évi előirányzat 16 és fél milliós járulékbetételeit állítjuk szembe, arra a szomorú eredményre jutunk, hogy az előirányzat egyharmadrésze az év végével hátralékban marad. Megdöbbentő ez az eredmény még akkor is, ha a december, sőt november hóra eső, még ki nem vetett és így be sem szedhető járulékot az előirányzathoz levonjuk, mert a hátralék így is 2,000.000 koronán felül marad.

Hogy ebből a hátralékból mennyi az az egy évre eső összeg, amely, mint egy és más okból behajthatatlan, a pénztárra nézve elveszett, azt ma még meg nem állapíthatjuk, de hogy jelentékenyen, sokkal nagyobb lesz, mint az előbb bemutatott pénztáraknál, az bizonyosnak vehető.

Ez a feltűnő és a munkásbiztosítás intézményére végzetessé válható eredmény két tényezőre vezethető vissza. Egyik az egyes pénztárak tisztviselői karának csekélyisége — és valljuk be őszintén — egy részének kevésbé alkalmas volta.

A pénztári kezelés a legnagyobb pontosságot, a lejártnak, esedékeségnek legtökéletesebb nyilvántartását igényli; olyan speciális formáját a munkamegosztásnak, hogy a tömegmunka gonddal és minden egyes esetre külön figyelemmel végeztessék. A mi pénztárainknál nagyrészt az erők elégtelensége, az előképzettség hiánya eredményezik azt, hogy a járulékok behajtásában nem látjuk azt a müncheni erélyt, pontosságot és következetességet kifejtve, amely a »meg kell fizetni« és »ma kell megfizetni« tudatot felébresztetni alkalmas volna.

A pénztárak tisztikarának létszámát nem lehet véglegesen sem a taglétszámhoz, sem a járulékbetételek összegéhez alkalmazkodva megállapítani, mert a munkamennyiség a legkülönbözőbb viszonyok (munkaadók száma, gazdasági helyzet, topográfiai és demográfiai állapotok) legkülönbözőbb behatásai következtében, azonos taglétszámmal bíró és azonos anyagi eredményeket bemutató pénztáraknál is különböző lehet. Amilyen helyes volt tehát az Állami Hivataltól a gyakorlati tapasztalatok alapján megállapított numerus claususnak alkalmazása a tisztikarban az átszervezés előtt, — ép oly szükséges ma, az átszervezés után, ezzel az általánosan követett irányelvvel a pénztárak különböző helyzete szerint a nyerendő tapasztalatok alapján fokozatosan szakítani.

De nemcsak a tisztikar létszáma, hanem annak javadalmazása sem köthető százalékos irányelvekhez. Csak számtalanszor hangoztatott szöveg ismétlése volna az, ha a jobb javadalmazású tisztviselő és a 800 koronás tagnyilvántartó munkaértékét összehasonlítani akarnánk. Tiszta meggyőződésünk az, hogy az e ponton keresztülvitt takarékoskodás az, amely legjobban megbosszulja magát. Így vezet München, amely tisztikarára 18 3/4%-ot áldoz, de behajthatatlan tartozások címén csak promilleket produkál!

A hátralékok felszaporodásának másik — és pedig ennél sokkal fontosabb — oka az, hogy a törvény a járulékok behajtásának kérdésében tiszta helyzetet nem teremtett. 46. §-ában ugyanis minden további szabatos magyarázat és meghatározás nélkül mondja ki, hogy a járulékok közigazgatási úton, a közadók módjára hajtandók be: de nem jelölve meg a működő szerveket és közegeket, a legnagyobb tájékozatlanságot hagyja maga után és rendelkezésének téves magyarázatát eredményezi.

Ez a téves magyarázat azután ahoz a felfogáshoz vezetett, hogy a járulékok a közadók kezeléséről szóló 1883. évi XLIV. t.-c. összes ren-

delkezései szerint és mintegy a pénzügyigazgatóságok tutélája alatt hajtatnak be. Első sorban tehát az iránt kell tisztába jönnünk, mit jelentsen az, hogy a járulékok közigazgatási úton a közadók módjára hajtatnak be?

A (bírói) végrehajtási eljárásról szóló 1881. évi LX. t.-c. azt rendeli, hogy kielégítési végrehajtásnak végrehajtható közokirat alapján van helye; s ily közokiratokul az 1. §-ban a bírósági ítéleteket és a végrehajtható közjegyzői okiratokat jelöli meg. Ezzel szemben a *közigazgatási úton* megindítandó kielégítési végrehajtásnak alapját nem bírói ítélet, hanem a pusztá hátraléki kimutatás képezi. A két végrehajtási eljárás jogalapjában jelentkező különbség tehát az, hogy ez utóbbihoz nem szükséges bírói ítélet, marasztalás, hanem a végrehajtás megindításához teljes alapot szolgáltat már maga a tartozás ténye, illetve az ezt tanúsító hátraléki kimutatás. Ezt a rövid, — mondjuk: bíróságon kívüli — eljárást létesíti a közigazgatási út.

A közigazgatási úton behajtandó ilyen követelések száma a mi közigazgatási jogunkban igen nagy. A törvény ezt a hitelezőre és adósra egyaránt jelentős kedvezményt (gyorsaság és csekély költség) rendszerint erkölcsi testületeknek nyújtja e minőségükből eredő (tehát nem magánjogi) követeléseikre nézve. Ily jellegű követelések: a bevett vallásfelekezettek egyházadói (1868 : LIII.); a törvényhatósági utadók (1890 : I.); vízszabályozási járulékok (1885 : XXIII.); szőlődézsma és egyéb váltságtartozások (1868 : XXIX.; 1871 : LIII.; 1871 : LIV.); szőlőfelújítási kölcsönök (1896 : V.); kereskedelmi és iparkamarai illetékek (1868 : VI.); kórházi díjak (1876 : XIV.); országos tanítói nyugdíjjárulékok (1875 : XXXII.); bűnügyi költségtérítmények (1890 : XLIII.; 1896 : XXXIII.) stb. stb. Mindezeknél a *közigazgatási utat* a törvény biztosítja, végrehajthatók tehát az 1881. évi LX. t.-c. 1. §-ában megszabott előfeltétel, a bírói ítélet nélkül és csupán a hátraléki kimutatás alapján.

A »közadók módjára« kitévelt pedig olyképp kell értelmezni, hogy a kielégítési végrehajtás nem az 1881. évi LX. t.-c. cikk, hanem az 1883. évi XLIV. t.-c. III. részének határozmányai szerint történik; tehát fokozatai és módja a közadókra nézve megállapítottakkal azonosak, magának a végrehajtásnak keresztülvitelére pedig azoknak a szerveknek és közegeknek illetékességét állapítja meg a törvény, *amely szervek és közegek a közadók behajtásánál működnek közre*. E szervek pedig az 1883. évi XLIV. t.-c. 52. §-a szerint a *községek* (városok; Budapesten az 1893. évi XXXIII. t.-c. értelmében a ker. előljáróságok) és *járásai szolgabírák*. Nincs tehát semminemű szerepük e téren a pénzügyigazgatóságoknak, mely szervezetek a közadók behajtásánál közre nem működnek, hanem az illetékes szerveknek ezt a működését csak ellenőrzik és irányítják, arra felügyelnek és *csak esetleg*, mulasztások esetén lépnek közbe állami végrehajtóikkal subsidiariusan, a mulasztást elkövetett szervek helyett és költségére. (1883. XLIV : 52. és 81., 1889 : XXVIII : 1. és 8. §-ai.)

E törvények helyes magyarázatából kialakuló álláspont tehát az, hogy a közadók módjára és közigazgatási úton behajtandó tartozások behajtására a kir. pénzügyigazgatóságok és kir. adóhivatalok semminemű hatáskörrel nem bírnak, kivéve, ha azokra nézve a pénzügyminiszter e hatóságok részvételét külön elrendeli. Így az előbb felsorolt közjellegetű tartozások közül néhányra a pénzügyminiszter az állami behajtást, könyvelést elrendelte; ezeknél (szőlődézsma váltság, tanítói nyugdíjjárulékok, bűnügyi költségek, szőlőfelújítási kölcsönök stb.) az állami ingerenciának jogforrását nem a törvény, mely — mint láttuk, — ezt nem rendeli, hanem a pénzügyi hatóságokkal rendelkező pénzügyminisztérium rendelete képezi. Ha tehát a törvény nem kifejezetten intézkedik a behajtás szerveiről és csak a »közadók módjára« általános meghatározást alkalmazza, ez alatt még a kir. pénzügyi hatóságok illetékességét érteni nem szabad.

Ennek a következtetésnek helyességét igazolja a m. kir. pénzügy-

miniszternek épen a járulékok behajtásának kérdésében a m. kir. kereskedelemügyi miniszterhez 8.633/910. szám alatt intézett átirata: »a kir. pénzügyigazgatóságok sem a járulékok, sem a pénzbüntetések, bírságok és költségek behajtása iránt nem rendelkeznek. Egyáltalán a pénzügyi közegek az 1907. évi XIX. t.-cz. alapján bármi czímen teljesítendő lerovások behajtására befolyással nem bírnak, abba nem avatkozhatnak. Úgy a járulékok, valamint a pénzbüntetések, bírságok és költségek behajtása, a közadókra előírt szabályok szerint ugyan, de a közigazgatási közegek feladata.«

E közigazgatási közegek pedig az 1883. évi XLIV. t.-c. 55. §-a értelmében — *tekintet nélkül a fennálló járuléktartozás mérvére* — azon hátralékosokra nézve, akik adójukat a községnél fizetik, a község (r. tanácsú vagy th. j. f. város), azokra nézve pedig, akik adójukat a kir. adóhivataloknál fizetik, a *járási főszolgabíró*. Ugyanezen §. értelmében a végrehajtási eljárásnak mindhárom fokozatát, a megintést, a zálogolást és az árverést e hatóságok vezetik keresztül s az e törvény 75. §-a értelmében szedhető behajtási illetékek is a 76. §. szerint e hatóságokat illetik.

Az egyszerű figyelmeztetés tényén kívül tehát semminemű jogi hatálylyal nem bírnak azok az intések és felhívások, amelyeket a pénztárak e közegek kikerülésével, saját nevük alatt bocsátanak ki s minden törvényes alapot nélkülöz egyes pénztáraknak azon kísérletezése, hogy a járulékok beszedésére külön végrehajtói állást szerveznek. Az ilyen végrehajtók csak a pénzbeszedő funkcióját teljesíthetik s tulajdonképeni végrehajtói hatáskörrel csak a közigazgatási hatóságok külön felhatalmazása alapján működhetnének, de működésük törvényes jelleggel akkor sem bírna s az a végrehajtás, melyet ők ebben az átruházott hatáskörben foganatosítanak, ép úgy semmis és joghatály nélküli volna, mint a pénztárak által kiadott megintések.

Ezek után már csak az intézkedési illetékesség kérdésének megvilágítása vár megoldásra. E megoldás azonban nehezebb az előbbinél, mert hiányoznak hozzá a törvényes támpontok. Az 1883. évi XLIV. t.-cikk lényegében már elavult, de az ennek helyettesítésére hivatott 1909. évi XI. t.-cikk, melynek hatályosságát az 1910. évi IV. t. cikk 1913. évi január hó 1-ig felfüggesztette, hasonlóképen nem nyújt támpontokat a végrehajtási panaszok, részletfizetési és fizetéshaladáki kérelmek feletti határozathozatalnál fenforgó illetékességre, mert ez a törvény is a közadók és a közadók módjára behajtandó egyéb *kincstári* követelések behajtásáról rendelkezik. Alábbi következtetéseink tehát nem a törvények kifejezett rendelkezésein, hanem az egész közigazgatás szellemének és az egyes törvények intenciójának és rendszerének mérlegelésén alapulnak.

A kivetett járulékok *mérvének* eldöntésére hivatott felelősségi hatóságokat az 1907. évi XIX. t.-cikk tökéletesen állapítja meg; a vitás kérdés tehát csak az, hogy kik illetékesek a végrehajtás elleni panaszok és a részletfizetési és fizetéshaladáki kérelmek feletti határozathozatalra?

A végrehajtási panaszokat rendes közigazgatási panaszoknak kell minősítenünk s az illetékességet ezekre az 1886. évi XXI. és XXII., továbbá az 1901. évi XX. törvénycikk alapján következőleg kell megállapítanunk:

1. A községek által foganatosított végrehajtás során felmerülő jogszérelmek elleni panaszok felett első fokon a főszolgabíró, másodfokon az alispán és harmadfokon a törvényhatósági közigazgatási bizottság dönt.

2. A főszolgabírák és rendezett tanácsú városok polgármesterei által foganatosított végrehajtások elleni panaszokat első fokon az alispán, másodfokon a törvényhatóság közigazgatási bizottsága, harmadfokon a belügyminiszter bírálja el.

3. A törvényhatósági városok polgármesterei, illetve közegei által foganatosított végrehajtások elleni panaszokat első fokon a város tanácsa, másodfokon a törvényhatóság közigazgatási bizottsága és harmadfokon a belügyminiszter bírálja el.

Közjogunknak jobban megfelelne végső fokon a közigazgatási bíróság illetékességének megállapítása, de mivel e bíróság hatásköre az 1896. évi XXVI. t.-cikk II. fejezetében taxative felsorolt eseteken túl nem terjeszthető s mivel ott az ily jellegű panaszok felsorolva nincsenek, ezeknek a panaszoknak bírói elbírálása ki van zárva.

Számtalan panaszra adtak már eddig is okot a közigazgatási közegeknek és ezek között különösen a főszolgabíráknak hatásköri túlkapásai abban az irányban, hogy a járulékhátralékosok részére fizetéshaladékat, vagy részletfizetéseket engedélyeznek, holott e hatáskörrel az 1883. évi XLIV. t.-cikk III. fejezete őket fel nem ruházza. Általános szabály az, hogy az a hatóság, vagy testület, mely valamely járulékot kivet s amely e jövedelem felett a törvény szerinti rendelkezési joggal bír, illetékes és csakis ő illetékes a fizetési módozatok, vagy időpontoknak meghatározására. Részletfizetési engedély vagy fizetési haladék megadására tehát sem a községnek, sem a főszolgabírónak éppen úgy nincs kompetenciája a járulékoknál, mint nincs az adóhátralékoknál, melyeknél e kedvezmények megadása az 1883. évi XLIV. t.-cikk 48. §-a értelmében a kir. pénzügyigazgatót (illetve pénzügyminisztert) illeti meg. A község és a főszolgabíró a behajtásoknál csakis a végrehajtó szerepét töltik be és a pénztárak járulékaire nézve hatóságot nem képeznek, csak hivatalt, épp úgy, mint a bírói végrehajtás alatt álló magánkövetelésekre nézve a fizetéshaladék, vagy részletfizetés megadásának joga nem a kiküldött végrehajtót, sem pedig a bíróságot, hanem egyedül a követelés felett rendelkező végrehajtót illeti meg. Ha tehát a főszolgabíró ily kérelmek felett határoz és a végrehajtást nem foganatosítja, elhalasztja, törvényes hatáskörét túllépi és csakis saját személyes felelőssége — és pedig anyagi és fegyelmi felelőssége — mellett cselekszik. Ily tárgyú kérelmek felett első fokon a kerületi pénztár és másodfokon az országos pénztár hivatott a határozatra, anélkül, hogy a harmadik fokon az állami hivatal hatáskörét meg tudnánk találni.

Ami végül az ingatlanok ellen vezetett végrehajtás kérdését illeti, megállapíthatjuk, hogy erre nézve is az 1883. évi XLIV. t.-cikk rendelkezései irányadók. A kerületi pénztárak által hivatalos pecsét alatt kiállított hátraléki kimutatások bekebelezésre alkalmas okiratot képeznek és a pénztárak ily járulékhátralékoknak a hátralékos ingatlanára leendő bekebelezését ügyvédi képviselő nélkül az illetékes telekkönyvi hatóságnál közvetlenül kérelmezhetik.

Azt, hogy a biztosítási és kielégítési végrehajtás a zálogjoggal már terhelt ingatlanra vezetessék, az 1883. évi XLIV. t.-cikk 77. §-a értelmében a hátralékkal zálogjogilag terhelt ingatlan fekvése szerint illetékes közigazgatási bizottság mondja ki, a pénztárnak a község (város), vagy főszolgabíró közvetítésével előterjesztett kérelmére s e bizottság végzésében az 1886. évi XXI. t.-c. 70. §-a szerint a végrehajtás foganatosításával a tisztii ügyészt bizza meg. Ily végrehajtásoknak azonban csak akkor lesz helye, ha hátralékos ingói fedezetet nem nyújtanak.

Az itt előadottak — azt hisszük — kellően megvilágítják a hátralékok behajtásának kérdését minden oldalról. Be kell ismernünk, hogy törvényeink a pénztáraknak oly teljes biztonságát, mint a német birodalmi törvények, nem nyújtják. Közigazgatásunk gyöngye, a közigazgatási végrehajtás a bírói úton keresztülvezetettel szemben nagy hátrányban van. De ezen változtatni módunkban nincs, mert az 1881. évi LX. t.-cikknek előbb hivatkozott 1. §-a a végrehajtás második fokozatának bírói foganatosítását kizárja, miután ehhez előfeltételként bírói marasztalást kíván. Itt tehát Münchent utolérni nem tudjuk; de megközelíteni képesek leszünk, ha közönségünkben a kötelelességérzetet felébresztjük az által, hogy kellő számú és tisztességesen javadalmazott tisztviselőkkel nem egyszerű tömegmunkát végeztetünk, hanem minden egyes határidőt betartva, ennek lejártával a legközelebbi intézkedést kicsinél-nagynál azonnal megteszszük.

SZEMLE.

SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY.**A drezdai egészségügyi kiállítás.**

A német-francia háborúban nem volt annyi haláleset s nem történt annyi sebesülés, mint amennyit az ipari balesetek a német birodalomban egy évben okoznak. A középkor vérengző csatáiban nem veszett el annyi ember, mint ahány áldozata van a korunkban sűrűn fellépő járványoknak. A népbetegségek: a tuberkulózis, a szifilisz és az alkohol, meg a fertőző betegségek egész sorozata még ma is tizedeli az emberiséget. A kultúra nagy fejlettsége, a technika csodás alkotásai, az orvostudomány nagyszerű vívmányai dacára a néppusztító betegségek ellen tehetetlenül áll a modern társadalom. Az ipar fejlődésének útját emberi hullák tömege borítja. A városok túltömöttsége, a lakásmizéria, az élelmiszerek meghamisítása és drágulása, a szünet nélküli sorvasztó harc a létért: állandó forrásai a nyavalyáknak. Viszont a vízvezeték, a csatornázás hiánya, meg a primitív, kulturrelles életviszonyok a falusi lakosság életét rövidítik meg.

Ily körülmények között el kellett következnie annak az időnek, hogy az állam, a társadalom és mindenki, aki az emberiség jövőjét gondozni és hivatása számára megőrizni tartozik, fokozott figyelemmel fordul az egészségügy követelményei iránt. Mondhatnánk, felébredt a társadalom lelkiismerete, amely feltárja a multnak minden bűnét és mulasztását és a ma és a jövő feladatait készíti elő.

Utat tör már a belátás, hogy a nép egészségügyi gondozása elsőrendű állami és társadalmi feladat, egyaránt érdeke minden néposztálynak, mert a tömegekben pusztító járvány ma már utat talál a vagyonos osztályokhoz is és állandó rémületben tartja azokat.

A felébredt lelkiismeretnek szimboluma a drezdai közegészségügyi kiállítás.

A kiállítás részletes leírásától tartózkodnunk kell; a napilapok bő tudósításai sem merítik ki e kiállítás sok látnivalóit és tanulságait. El kell ismerni, hogy igen nagy tudással és hozzáértéssel rendezték. A kiállítás előkészítőit nagy munkájukban igaz emberszeretet vezette. Ha az volt a kiállítás célja, hogy az egészségügyre, a test ápolására felkeltse a figyelmet és mindenkit meggyőzzön ennek elsőrendű fontosságáról és szükségességéről, akkor célját teljes mértékben elérte.

Pedig a kiállításnak nagy fogyatkozásai is vannak. A kiállításon való részvételtől ugyanis elzavarták a német munkásságot, a mely a munkásság életviszonyait, a gyári és műhelyberendezéseket, a munkáslakást és ételmezést, az otthon-munka és háziipar állapotát, a hivatás és munka veszélyét és kárait, a munkásvédelem hiányosságait kívánta bemutatni. A részvételt azzal az indokolással tagadták meg, hogy a munkásság egyoldalúan demonstrálná mindezt és ezzel az igazságnak nem mindenben megfelelő képet nyújtana a szemlélőnek. E tarthatlan és elfogadhatlan indokolás bizonyára csak ürügy, amelyet a kiállítás vezetősége kénytelen volt használni, mert különben, ha a munkásságot beengedi a kiállításra, tartania kellett attól, hogy a német tőkésék és munkaadók vonulnak el onnan.

Ami az egyoldalúságot illeti, a hatalmas német ipar e téren igazán csodás dolgokat produkált, mert a munkásjóléti és munkásvédelmi intézkedések oly tömegét tárja a látogató elé, mintha csak tüntetőleg mondani akarná, amit sajtójában és szövetségeiben oly sokat hangoztat, hogy a munkásvédelem terén Németország eljutott már a végső határhoz, további előhaladásra szükség nincs.

Ezzel szemben azonban, ha nem is tökéletes módon, de mégis gondoskodás történt, hogy az ipari munka és az emberi hivatás veszélyei szembeállíttassanak ezek elhárítására szolgáló intézkedésekkel, miáltal mindenki előtt rögtön nyilvánvaló lett, hogy a munkásvédelem terén még csak a kezdet kezdetén vagyunk és a feladatoknak még nagy tömege vár megoldásra, még pedig gyors megoldásra.

Visszatetsző a kiállítás rendezésében mutatkozó az a furcsaság is, hogy míg az egyes pavillonokban nagy tudományos apparátussal tárják elénk az alkoholizmus veszélyeit és minden látogatót meggyőzni kívánnak, hogy a legkisebb mérvű alkohol-élvezet is súlyos pusztításokat végezhet és végeredményében az emberiség degenerálására vezet, addig a kiállítás területén lépten-nyomon mérik a sört, a bort és a szeszes italok egyéb fajtáit, anélkül, hogy csak egyetlen-egy alkoholmentes étkezési helyiségről gondoskodtak volna. A német tudományos világ felháborodással beszél arról is, hogy a kiállítás vezetőségében nem volt elég erély és bátorság, hogy az alkohol-tőke megtévesztő kiállítási objektumát és meghamisított statisztikáit a kiállítás területéről kitiltsa, sőt türi, hogy a sörmérő helyiségeken tüntetőleg hivalkodják a hazug felírás: »Bier ist flüssiges Brod.«

E kétségtelenül nagy fogyatkozások dacára is meg lehet állapítani, hogy a drezdai nemzetközi közegészségügyi kiállítás a szociálhygiénének előmozdítása szempontjából óriási jelentőségű.

Bemutatja leplezetlenül az embert, fogantatásának pillanatától haláláig. Átvezet bennünket az emberi élet minden megnyilvánulásán, és mindenütt bemutatja az egészségre káros és a testi épségre veszélyes szokásokat és berendezéseket. Még pedig oly demonstratív és oly meggyőző módon, hogy a laikus nézőt kell, hogy áthassa a tudat, hogy ezután testének és egészségének ápolására külön gondot fordítson. A kiállításnak csupán ez a része is nagy kultur-vívmánynak nevezhető.

Kívánatos volna, hogy ily kiállításokat a legszélesebb néprétegeknek hozzáférhetővé tegyenek mindenütt az egész világon és mindenütt diadal-maskodják a gondolat, hogy a mai társadalomnak első és legfontosabb kötelessége a népegészségügy ápolása és fejlesztése.

A szoptatási propaganda tárgyában az egyik utóbbi számunkban ismertetett igazgatósági határozathoz képest az országos pénztár kiadta 36.885/911. számú körrendeletét, melyben utal arra, hogy »nemcsak hogy nemzetgazdasági, hanem a legszorosabban vett pénztári érdekek is parancsolják, hogy a munkásbiztosító pénztárak mindent, amit törvényes hatáskörökben a nagy gyermekhalandóság csökkentésére megtehetnek, meg is tegyenek«. Ismerteti továbbá azt a tényt, hogy a tehéntejjel táplált csecsemők közül első életévének elérte előtt tizszer annyi halt meg, mint az anyatejjel táplált csecsemők közül. Felhívja a pénztárakat, hogy orvosaik és szerződéses bábáik útján, valamint egyéb eszközökkel is hassanak oda, hogy az anyák megint szoptassák gyermekeiket és így vegyenek részt ebben a nemzetmentő munkában.

Famunkások bőrbetegségei. Asztalosműhelyek és fűrésztelepek munkásainál az utolsó időben egy különleges bőrbetegséget figyeltek meg, amely a szakértők véleménye szerint bizonyos fanemek feldolgozásánál keletkező pornak az egészségre ártalmas hatására vezethető vissza. Minthogy eme megbetegedések száma Németországban az utolsó időkben szaporodott, a német kancellár kikérte a császári egészségügyi hivatal ez irányú véleményét. A hivatal jelentésében a betegséget »satinholzdermatitis«-nek nevezi és felsorolja mindama fanemeket, amelyek feldolgozása alkalmával a szóban levő bőrelváltozások fellépnek. Eme fanemek kivétel nélkül külföldről importált fák. A porosz kereskedelmi miniszter legutóbbi rendeletében közli a Reichsgesundheitsamt véleményét és felhívja az iparfelügyelők figyelmét a famunkások eme megbetegedésére.

Mozgófényképek az iparhygiéne szolgálatában. Általános a törekvés, hogy a kinematografia ama szerephez jusson, amelyet megérdemel, t. i. hogy a nagy tömeg művelődésének és felvilágosításának szolgáljon. Ez irányban

nagy haladást jelent Jelinek dr. vállalkozása, ki az elektropathológiát akarja ez úton bemutatni és a villamos áram okozta baleseteknek különféle nemét és azoknak megelőzését mozgófényképek által visszaadni. Első sorban ábrázolja az erős áramberendezéseknél alkalmazandó biztosítási készülékeket, szemünk elé hozza továbbá a villamos balesetek keletkezését és végül bemutatja a villamos úton balesetet szenvedettek segélynyújtását. Mint Jelinek dr. a Wiener Medizinische Wochenschriftben leírja, a felvételekhez nyolc személyre volt szüksége, akik közül négy a balesetet szenvedők és a mentők szerepét játszották el. A fényképek felvételére szükséges előtanulmányokat és kísérleteket, különösen a mesterséges légzési mozgások betanulását, a bécsi egyetem élettani intézetében végezték.

A tüdővész leküzdésére alakult német központi bizottság f. évi június havában Berlinben tartotta ezidei közgyűlését. A közgyűlés jelentése szerint a bevételek kerekaszámában 500.000 márkát tettek ki, míg a kiadások 300.000 márkát. Ebből 107.300 márkát segélynek használtak fel gyógyintézetek és más gyógyszerközök számára. A lupus leküzdésére külön befolyt 158.000 márkát, amiből 30.000 márkát használtak fel. A bizottság ez idő szerint 1.500 tagot számlál. Németországban jelenleg 102 népszanatórium és 34 magánszanatórium van felnőtt tüdővészesek számára, összesen 14.176 ágygyal, úgy, hogy átlagos 3 havi gyógykezelés mellett évente több mint 56.000 beteg nyerhet elhelyezést. Gyermek számára, kik már kifejezett tuberkulózisban szenvednek, fennáll 22 gyermekszanatórium együtvéve 1.000 ágygyal, míg 86 intézetben együtvéve 8.122 ágygyal skrofulótikus és tuberkulózisra hajlamos gyermekek nyerhetnek elhelyezést. Azonkívül van 99 erdei üdülőhely, amelyek közül néhány azonban csak éjszaka van nyitva oly könnyű tüdőbetegek számára, kik nappal rendes hivatásuknak élnek. Eme Amerikából átvett intézmény annyira bevált, hogy azt nagy mérvben kiterjeszteni szándékoznak. 15 erdei iskolában teljes értékű tanítás folyik és pedig — egy kivételével csakis népiskolai tanulók részére. Előre haladott állapotban levő tüdőbetegek számára 144 külön ápolóintézet áll fenn, melyek azonban a betegeknek nem örvendenek nagy népszerűségnek. Ennélfogva eme betegek nagyobb része lakásán marad. Ezek számára fennáll 525 gondozó-intézet, melyekhez járul még Baden nagyhercegség 337 tuberkulózis-bizottsága 20 poliklinikával, melyek ugyanezt a célt szolgálják.

A közgyűlésen több érdekes előadást tartottak, amelyek közül kimagaslik Pirquet előadása a községek feladatáról a gyermek-tuberkulózis leküzdésénél. Szerinte a községek főfeladata volna a tuberkulótikus infekció elnyomása az első gyermekévben azáltal, hogy a beteg vagy az egészséges gyermeket a családból eltávolítják. Mint a községek gyakorlati feladatát a következőt állítja oda: a község gondozására bizott árvagyermek két csoportba osztandók a szerint, amint a Pirquet-reakcióra reagálnak. Ennek alapján aztán külön nevelendők. Szerinte gyakorlatilag ezzel sokat el lehet érni és a kezelés számára gazdag tapasztalatokat gyűjteni. Végül eme rendszer sokban hozzájárulna azon kérdés eldöntéséhez, vajjon a felnőttek tuberkulózisa tényleg a gyermekek tuberkulózisára vezetendő-e vissza. Dr. Krautwig hangoztatta a gyermekvédelmet a másodiktól a hatodik életévig. Dr. Wolf szerint a gyermekeket a legintenzívebb növény idején kellene a családból eltávolítani és vidékre vinni. Végül Kirchner sajnálatát fejezte ki, hogy a német birodalomban csakis Bajorországban áll fenn a tüdővészesek kötelező bejelentése, mely intézmény a tüdővész leküzdése szempontjából nagy fontossággal bír.

Alkoholélvezet és munkaképesség. Kísérletileg rég bebizonyított tény, hogy már kis mennyiségű alkohol élvezete úgy az agy, mint az izmok munkaképességét leszállítja. Ép úgy be van bizonyítva az összefüggés a balesetek gyakorisága és az alkoholélvezet között. Hogy mily magasra taksálják az alkoholtól való tartózkodást az ipari munkában, azt bizonyítja ama körülmény, hogy a Röchling-féle vas- és acélművek az abstinensek számára jutalmakat tűztek ki. Ezt a munkásságnak a következőképpen adták tudtára: »Értesítjük munkásainkat, hogy azon meggyőződésre jutottunk, hogy a vaskohó-üzemben ama munkások a legértékesebbek, kik semmiféle szeszes italt nem élveznek. Elhatároztuk tehát, hogy azok a munkások, akik egy évnél tovább tagjai egy Good-Templar páholynak, következő jutalmakban részesülnek: Azok, kik egy évig tagjai egy páholynak, negyed évenként 10 márkát kapnak és e jutalom minden a Good-Templar páholynak eltöltött év után negyed évenként öt márkával emelkedik.«

Az automobil az egészségügy szolgálatában. Dr. Eberhardt kölni orvos egy előadásában azt követeli, hogy az állam törvényben határozza el, miszerint a magas hegyek között fekvő s nehezen hozzáférhető községek, valamint az ország más egyéb nagyon szegényes vidékén rendszeres orvosi szolgálatot létesítsenek olyképpen, hogy erre a célra alkalmazott orvosok eme nehezen hozzáférhető községeket évente többször automobilon látogassák meg és ott egészségügyi vizsgálatot tartsanak. Ezen vizsgálaton való megjelenésre a csecsemőket és gyermekeket 16 éves korig kényszeríteni kellene. Felnőttek pedig szükség szerint kaphatnak orvosi tanácsot. Ezen orvosi vizsgálatoknak igen nagy jelentősége volna. Eltekintve az orvosi vizsgálatoktól, az orvosok felvilágosító előadásokat tarthatnának az egybegyűlt közönségnek a népbetegségekről (tuberkulózis, alkoholizmus, lues), észszerű lakás, egészségügyről stb. Igen sürgős esetekben az orvosnak rendelkezésére álló automobil mindjárt betegek szállítására is felhasználható volna. Dr. Eberhardt szerint eme automobil-poliklinikák kevesebbe kerülnének az államnak, mint nyomorékok otthonai, sinylők házai, ideg-, tüdővész- és más gyógyintézetek. Természetesen mindez csak a hatóságok érelyes támogatása mellett volna keresztül vihető.

A halotthamvasztás. A »Phönix« című folyóirat körkérdést intézett a halotthamvasztásra vonatkozólag ismert egyéniségekhez.

Mottl Felix, a nemrég elhunyt híres zenész és a müncheni opera igazgatója ezt felelte: »Aki tevékeny és tisztességes életet élt, annak végre is mindegy, vajjon testi maradványait a tűz vagy az idő emészti el. Az a gondolat azonban, hogy valaha a férgek helyett a tűz tiszta eleme pusztít el bennünket, bizonyos mértékben megnyugtatóbb és esztétikusabb. Mindenesetre reménylem azonban, hogy még jól távol állok ettől a problémától.« Mottl nem is sejtette, mennyire közeli aktualitása volt e kérdésnek rá nézve, minthogy alig pár hónapra rá az ő holtteste is a hamvasztóba került.

Dr. Müller (Meiningen) az ismert szabadelvű képviselő így nyilatkozott: »A halotthamvasztást meg kell engednie az államnak, hacsak nem akar csupán az egyház kívánságainak teljesítője lenni a higiéné terén. Az egyháznak is, hacsak nem teljesen elvakult, lassanként és fokozatosan engednie kell a halotthamvasztás hívó barátainak és miért ne?! Csak a konzervatív zelota küzd ellene vallásos álokokkal. Ha egyszer egy magas állású ember elégettetné magát halála után, akkor állam és egyház nem ellenkeznek többé.«

Nordau Miksa (Páris) a többi között ezeket írja: »Az összes, a halotthamvasztás mellett szóló higiénikus, esztétikai és misztikus okokról már gyakran irtak, de az immár a kérdésre vonatkozó nagy irodalomban nem találtam egy okot, mely számomra a legmeggyőzőbb: a halotthamvasztás a legideálisabb megoldás olyan esetekben, amelyekben a hátramaradtak nincsenek biztos családi birtokhoz kötve és szereteteiket nem temethetik olyan földbe, amely körül a leszármazók hosszú sora végezheti kegyeletes megemlékezését. Az emberek mind gyakrabban a városokba vándorolnak és majd ide, majd oda költöznek. Maguknak a városi temetőknek léte is csak bizonyos időhöz van kötve és előbb-utóbb beszüntetik őket. A halotthamvasztás mindennek véget vet: általa az embernek meg van az a bizonyossága, hogy szereteteinek csontjait valamikor sem a lapát, sem a seprő nem hánýja halomba.«

Építési reform-bizottság létesítését követeli Wilke-Gumbinnen kormánytanácsos »Problem des Industriebezirkes« című cikkében.

A cikk szerint az iparkerületlakáskérdésének megoldása a közigazgatás legsürgősebb feladatai közé tartozik. A feladatnak egész speciális jelleget kölcsönöz az a körülmény, hogy az nemcsak egy város kerületén belül oldandó meg, ami, ha egyfelől akadály is, másfelől nagy előny. Ebben az országban, ahol az ipar, különösen a bányászatnak észak és nyugat felé való nap-nap utáni terjeszkedésével, folytonosan nő, meg van adva a lakóházak célszerű elrendezésének lehetősége, de csak akkor, ha a spekulációnak gátat vetnek. E célból egy egységes szervezetet kell létesíteni az egész kerület számára, amelynek feladata volna a lakásügy javítása és, amelyet, hogy feladatának meg is felelhessen, el kell látni a megfelelő pénzforrásokkal. Aminthogy a természetnek az ipar által való átváltoztatása nagy parkok létesítését követeli, ép úgy lehetségessé kell tenni azt is, hogy a községi határokra való tekintet nélkül az egész országban kis magánházakból álló telepek létesüljenek. Mindez azonban csak egy közvetlenül erre a célra létesítendő hatóság útján lesz lehetséges, amelynek a tervszerű építkezések keresztülvitelére megvolna a megfelelő jogosultsága és amelyet az

érdekeltek köréből, különösen a községek megbizottaiból alakítandó »építési reform-bizottság« támogatna munkájában. Ehhez a bizottsághoz csatlakoznia kellene minden közcélokot szolgáló egyesületnek, amelyeknek magukra kellene vállalniok az ipari vállalkozások és községek számára szolgáló munkás-koloniák megalapítását, a jelzáloghitel célszerű szervezését és az építési jog megalkotását. Az iparkerület lakásügyének megoldása annyira fontos, hogy rendkívüli intézkedések foganatba vétele sehol sem olyan jogosult, mint éppen ezen a téren.

MUNKÁSBIZTOSÍTÁS.

Az Országos Pénztár igazgatási költségei.

Irta: dr. Bródy Árpád.

Az 1907: XIX. t.-c. 115. §-a szerint »az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár igazgatási költségei, ideértve a közgyűlések, az igazgatósági és felügyelő bizottsági ülések tartásával járó, úgyszintén a választott bíróságok költségeit is, a kereskedelmi tárcát terhelik és azok évi költségvetésében irányozandók elő.«

E szövegezés behatóbb megvizsgálása érthetővé teszi az abban foglalt rendelkezés kétféle értelmezésének lehetőségét. Vannak, akik azt vallják, hogy ez a 115. §. az Országos Pénztár igazgatási költségeinek fogalmát taxative állapítja meg és e szerint az *igazgatási költség* elnevezés alá csakis a közgyűlések, az igazgatósági és felügyelő bizottsági ülések tartásával járó, valamint a választott bírósági költségek foglalhatók. Mások szerint azonban a most felsoroltakon kívül az Országos Pénztár adminisztrációjának (kezelésének) költségei (például a tisztviselői fizetések, a kezeléssel járó dologi kiadások stb.) is belesznek az *igazgatási költség* fogalomkörébe. Az előbbi felfogás mellett azzal érvelnék, hogy a törvényszövegben levő »ideértve« szó, az utána következő felsorolással épen az *igazgatási költség* fogalmát akarja megadni és pontosan körülhatárolni. Az utóbbi felfogást pedig azzal indokolják, hogy »a választott bíróságok költségeit« szavak után egy »is« szócska foglal helyet, amiből az tűnik ki, hogy a kereskedelmi tárcát nemcsak a közgyűlési, igazgatósági, felügyelő bizottsági és választott bírósági költségek terhelik, hanem az Országos Pénztár igazgatási (értsd a fentebb említett kezelési) költségei is.

A gyakorlat ez utóbbi értelmezést igazolja, mert a kereskedelmi kormány eddig is jóváhagyta (habár nem mindig teljes összegében) az Országos Pénztár azon igazgatási költségvetéseit, amelyek a törvényben taxative felsorolt költségeken kívül az Országos Pénztár adminisztrációjának költségeit is tartalmazták. Ugyanígy értelmezte az igazgatási költségek fogalmát az Országos Pénztár és az Állami Munkásbiztosítási Hivatal is, mert az Országos Pénztárnak a nevezett Hivatal által jóváhagyott alapszabályai 191. §-a úgy rendelkezik, hogy »az Országos Pénztár ügyvitelével járó személyi és dologi kiadások, annak igazgatási költségeiként a kereskedelemügyi tárcát terhelik. A helyi pénztárak által az Országos Pénztár igazgatási költségeinek terhére teljesített összes kiadások szintén az Országos Pénztár igazgatási költségeinek címén számolandók el.«

Kossuth Ferenc volt kereskedelemügyi miniszter, (aki alatt az 1907. évi XIX. t.-c. tervezete parlamenti tárgyalás alá került és törvényerőre emelkedett) is így értelmezte az Országos Pénztár igazgatási költségeinek fogalmát, mert 1907. évi február hó 7-én, a törvényjavaslatnak a képviselőház plénuma elé terjesztése alkalmával azt mondta, hogy »a kormány szintén súlyos terheket vállalt magára az egész intézmény hivatali költségeinek fedezésével.«

Végül ugyancsak ezen értelmezés mellett szól a törvényjavaslat 103. (a törvény 102.) §-ának indokolása, amikor azt mondja, hogy »a törvényjavaslat 116. §-a (a törvény 115. §-a) csak az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár *kezelési költségeinek* viselését teszi

az állam feladatává.« Vagyis expressis verbis igazat ad annak a felfogásnak, hogy a törvény 115. §-ában az Országos Pénztár *kezelési* (adminisztratív) költségei is befoglaltatnak.

Mindezek alapján kétségtelen, hogy ezen álláspont a jogszerű és az e kérdésben most ismertetett jogvitának eliminálásával, azon további kérdés fejtegetésére térünk rá, hogy a törvény 115. §-ában előírt és fenti értelemben vett igazgatási költségek tulajdonképpen kit és milyen mérvben terhelnek.

A 115. §. idevonatkozó rendelkezése szerint a szóban forgó költségek »a kereskedelemügyi tárcát, Horvát-Szlavonországokban az országos kormányt terhelik és azok évi költségvetésében irányozandók elő«. Nyilvánvaló tehát, hogy a törvény a 115. §-ban csak egyetlenegy teherviselőt kontemplált, nevezetesen magát az államot. Ennek dacára azonban a törvény 102. és az országos pénztár alapszabályainak 191. §-a olyan komplikációt idézett elő, amely még a 115. §-ban említett költségek tekintetében is *két teherviselő felet* kreált és pedig a kereskedelmi tárcát és az országos pénztárt. A törvény 102. §-a szerint ugyanis »az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár kezelési költségei, leszámítva a 115. §. szerint az állam terhére eső igazgatási költségeket, úgyszintén a kerületi munkásbiztosító pénztárak kezelési költségei az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár betegsegélyezési és balesetbiztosítási számláját terhelik s a két számla között a két biztosítási ág évi segélyezési kiadásainak arányában osztandók meg«. A törvénynek ezen — a 115. §-szal ellentétes — rendelkezése kaotikus és igazságtalan állapotokat teremt, amit a következőkben igazolunk:

A törvény 102. (a törvényjavaslat 103. §.) §-ának fentebb idézett indokolása mondja éppen, hogy a 115. §. (törvényjavaslat 116. §.) *az országos pénztár kezelési költségeinek viselését az állam feladatává teszi*, közelfekvő tehát a kérdés, hogy a dolgok ilyen állása mellett hogyan lehetséges az, hogy a 102. §. olyan országos pénztári kezelési költségekről rendelkezik, amelyek nem az államot, hanem az országos pénztár kezelési számláját (ez a gyűjtőneve a betegsegélyezési és balesetbiztosító számlának) terhelik. Meg kell állapítanunk, hogy itt határozott ellentmondással állunk szemben és vagy a 102. §. szóban forgó szövegébe, vagy pedig indokolásába csúszott be hiba. Ha a törvényindokolás, a gyakorlat, a törvényjavaslat készítőjének szavai azt igazolják, hogy az országos pénztár adminisztratív költségei a 115. §. keretébe esnek, akkor az országos pénztár központi kezelési költségeinek fogalmköre kimerítettén, ab ovo nem lehetségesek más semmiféle, tehát a törvény 102. §-a alá eső központi kezelési költségek sem. Ilyen kezelési költségek csak akkor volnának lehetségesek, ha a 102. §. a központi kezelési költségek fogalmának új és a 115. §-tól eltérő meghatározását adná. Ezt azonban nem látjuk a 102. §-ban, miért is az a hit nyerhet tápot, hogy a 102. §. csak az országos pénztár kezelési költségeinek (a kerületi pénztárak összes adminisztratív költségeit értve e gyűjtőnév alatt) megosztását tervezte és az »úgyszintén a kerületi munkásbiztosító pénztárak kezelési költségei« szavak téves szövegezésben kerültek a 102. §-ba. E szakasz azon indokolásából azonban, amely szerint »természetszerűleg intézkedni kell, hogy a kerületi munkásbiztosító pénztárak kezelési költségei, *úgyszintén az országos pénztárnak azon esetleges kezelési költségei, melyek az állam által nem fedeztetnek*, a két biztosítási számla terhére milyen arányban lesznek megosztandók« — arra kell következtetnünk, hogy a jelen esetben mégsem téves a szövegezés, hanem a 102. §-ban említett országos pénztári kezelési költségek alatt olyan, bár a 115. §. alá eső kezelési költségeket (amint már elől kifejtett ezek a kezelési költségek a 115. §-ban, »igazgatási költségek« elnevezés alatt foglalnak helyet) kell értenünk, amelyeket az állam nem fedez. Ezt a felfogást támogatja az országos pénztár alapszabályai

191. §-ának azon rendelkezése is, amely szerint »az igazgatási költségek terhére az állam által el nem vállalt kiadások kezelési költségekként számolandók el«.

Ezzel szemben azonban az a kérdés tolu előtérbe, hogy a 115., avagy akár a 102. §., vagy az 1907 : XIX. t.-c. bármely paragrafusa is megengedi-e azt, hogy a 115. §. értelmében az állam terhére eső költségek az állam által ne fedeztessenek teljes egészükben? E kérdésre nemmel kell felelnünk! Ezt igazolja a 102. §. azon rendelkezése, mely a 115. §. szerinti összes igazgatási költségeket (beleértve az országos pénztári kezelési költségeket is) imperative kiveszi az országos pénztár betegségélyezési és baleseti számlája (egyszóval kezelési számlája) közötti megosztás alól, igazolja továbbá az a körülmény, hogy a 115. §. nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely egyáltalában lehetségessé tenné azt, hogy az állam, az ezen szakaszban megállapított költségeket csak részben — nem pedig teljes egészében — viselje.

Ha az állam a 115. §. szerint terhére eső költségek viselését csak részben vállalja, akkor könnyen megtörténhetik az is, hogy az elvállalt összeg a törvény és alapszabályszerű közgyűlési, igazgatósági és felügyelő bizottsági ülések tartásával járó, valamint a választott bírósági költségek fedezésére sem elegendő, amely esetben az el nem vállalt összeget az országos pénztár betegségélyezési és baleseti számlái között kellene megosztani. Az pedig vitán kívül áll, hogy ez egyenesen a törvény 115. és 102. §-aiba ütközik. De hogy a gyakorlat ilyet is produkál, azt az országos pénztár 1909. évi költségvetésének ezzel identikus esete igazolja.

Ezekben bizonyítottuk be azon fenti állításunkat, hogy a törvény 102. és alapszabályok 191. §-a, a törvény 115. §-ában evidenter az állam terhére rótt költségek tekintetében egy újabb teherviselő felet kreált, nevezetesen az országos pénztár kezelési számláját.

A most kifejtett törvényes indokokkal szemben erőtelennek tartjuk a törvény 102. §-ára vonatkozó azon már említett indokolást, valamint az alapszabályok 191. §-ának azon rendelkezését, a mely feltételezi és megengedi, hogy az állam ne vállalja el a 115. §. szerint terhére eső összes költségeket. A törvényjavaslat indokolására nem fektethetünk fölötte nagy súlyt, amikor tudjuk, hogy ez elkészítésének gyorsaságában és pongyolóságában még magát a törvényjavaslatot is felülmúlja.

Az alapszabályok 191. §-ának vonatkozó rendelkezésére pedig azt jegyezzük meg, hogy az csak célszerűségi okokból jött létre, mert gondoskodni kellett arról, hogy az állam által, bármi okból is, esetleg el nem vállalt igazgatási, illetőleg kezelési költségek (ami különben valóra is vált) fedezetet találjanak.

Meggyőződésünk az, hogy amennyiben a mai modern jogfelfogás mellett törvényhozói akaratról és annak kikutatásáról egyáltalában szó lehet, a törvényhozó valódi intenciója az volt, hogy az országos pénztár adminisztrálásával és igazgatásával járó összes költségeket kötelezőleg az államra hárítsa. De lege lata azonban a 102. §-ban említett országos pénztári kezelési költségek alatt, e szakasz indokolásával ellentétben, nem az állam által el nem vállalt kezelési költségösszeget (a 115. §. az »igazgatási költségek« elnevezést használja), hanem azokat a speciális kezelési költségeket értjük (pl. központi retaxálási, átmeneti üzembesorozási munkálatok költségei stb.), amelyeket a gyakorlat ilyenekül produkált. Ujból hangsúlyozzuk ugyan, hogy az országos pénztár központi adminisztrációjának összes költségeit az államnak kellene viselnie, de amennyiben a 102. §-ban említett országos pénztári kezelési költségekről egyáltalában szó lehet, ezek alatt csakis a most említett természetű költségeket szabad érteni.

Végezetül azon már előbb felvett kérdés tisztázandó még, hogy az állam milyen mérvben viseli az országos pénztár igazgatási (beleértve kezelési) költségeit.

amiko
egész
felada
költsé

meg a
zatána
hagyás
a köz
téker
a tény
terheli

ország
volt s
»a kere
terheli
nyilván
költség
helik.
hogy a
lexben)
pénztár
alapján
a parla
vetési
bíróság
marasz

gyanán
E
pénztár
összege
A
azon vé
dott és
jóváhagy

A
utóbb ké
ség fizet
Budapest
alapján f
totta a k
értelmébe
költségek
Ezért a p
ség rész
határozat
alkalmat

A
ségét a k
totta az 1
a mozgóf
törvény n
t.-c. 1. §-á
lalkozás.

Az
kásbiztosít
tárakhoz é

E kérdésre részben már előbbi fejtegetéseink során adtunk feleletet, amikor reámutattunk annak a lehetőségére, hogy az állam nem teljes egészében, hanem csak részben vállalja az igazgatási költségeket. Közelebbi feladatunkat tehát annak a folyamatnak a megvilágítása képezi, amely ezen költségekre fedezetet teremt.

A törvény 105. §-a értelmében az országos pénztár közgyűlése állapítja meg a pénztár évi igazgatási költségvetését, az e tárgyban hozott határozatának *érvényességéhez* azonban a kereskedelemügyi miniszter jóváhagyása szükséges. Alapszabályaink 191. §. szerint az igazgatási költségek a közgyűlés által elfogadott évi költségvetések jóváhagyásával elvállalt mértékben a kereskedelemügyi tárcát terhelik. Szegezzük le tehát rögtön azt a tényt, hogy az igazgatási költségek összege az államot olyan mértékben terheli, amilyen mértékben a kereskedelemügyi miniszter jóváhagyja az országos pénztár igazgatási költségvetését. Ennek megállapítására azért volt szükségünk, mert a 115. §. úgy rendelkezik, hogy ezek a költségek »a kereskedelemügyi tárcát, Horvát-Szlavonországokban az országos kormányt terhelik és azok évi költségvetésében irányzandók elő«, amiből pedig nyilvánvalóan az következik, hogy a kereskedelemügyi tárcát az igazgatási költségek csakis az állami költségvetési törvényben foglalt összegben terhelik. E kettő között pedig nagy különbség van, mert lehetséges például, hogy a kereskedelemügyi miniszter bizonyos körülmények között (pl. exlexben) még a költségvetési törvény életbelépése előtt jóváhagyja, az országos pénztár igazgatási költségvetését (rendesen minisztertanácsi határozat alapján), az általa jóváhagyott összeget beállítja az állami költségvetésbe, a parlament azonban redukálja az összeget és végeredményben is a költségvetési törvényben kisebb összeg fog szerepelni. Ily esetben, ha az ügy a bíróság elé kerülne, valószínűleg a miniszter által jóváhagyott összegben marasztaltatnék az államkincstár, mert hiszen a 115. §. érvényességi kellék gyanánt, csak a miniszter jóváhagyását jelöli meg.

Ebből tehát azt a következtetést kell levonni, hogy az országos pénztár igazgatási költségei a kereskedelemügyi miniszter által jóváhagyott összegben esnek az állam terhére.

A miniszternek a törvényben kontemplált jóváhagyási joga azonban azon vélelmen nyugszik, hogy az országos pénztár közgyűlése által elfogadott és szükségesnek beigazolt igazgatási költségvetést teljes összegében jóváhagyja.

A kórházi ápolási költségek tárgyában a közigazgatási bíróság legutóbb két érdekes határozatot hozott. Kimondotta, hogy a kórházi ápolási költség fizetésére felszólított pénztár kifogását 15 nap után is előterjesztheti és ezzel Budapest székesfőváros V. ker. előjáróságának hosszabb idő óta tanácsi határozat alapján folytatott liberális gyakorlatát igazolta. — 8.076/910. szám alatt megállapította a közigazgatási bíróság, hogy az 1898. évi XXI. t.-c. 6. §-ának *b)* pontja értelmében a pénztári tagok önmaguk fizetik a gyógydíjat, amennyiben az ápolási költségek egészben vagy részben a betegsegélyező pénztárakat nem terhelik. Ezért a pénztár által az 1907. évi XIX. t.-c. szerint nem viselendő kórházi költségrész fizetésére egy tanonc vagyonnal bíró szülőjét kötelezte. Ez utóbbi határozat könnyen félreérthető megállapítása a gyakorlatban számos zavarra fog alkalmat adni.

A mozgófényképszínházak alkalmazottainak biztosítási kötelezettségét a kereskedelemügyi miniszter 37.238/911. számú határozatával megállapította az 1907. évi XIX. t.-c. 1. §-ának 2. pontja alapján arra való tekintettel, hogy a mozgófénykép-vállalat nem tekinthető oly művészeti intézetnek, melyre az ipar-törvény nem alkalmazható, hanem vállalkozásszerűen üzött, az 1907. évi XIX. t.-c. 1. §-ának 2. pontjában meghatározott fogalomnak megfelelő kereseti foglalkozás.

Az olasz-magyar balesetbiztosítási egyezmény tárgyában a »Munkásbiztosítási Közlöny« július 27-iki száma közli az állami hivatalnak a pénztárakhoz és a közös külügyminiszternek a cs. és kir. konzuli hivatalokhoz inté-

zett rendeleteit. Mindkét rendelet az egyezmény életbeléptetésével kapcsolatos adminisztratív intézkedéseket tartalmazza.

Az országos pénztár július hó 28-iki igazgatósági ülése elfogadta a kötszerek és gyógyászati eszközök központi beszerzése körül követendő eljárásra vonatkozó szabályzatot és elrendelte annak publikálását. Elfogadta az igazgatóság a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank abbeli ajánlatát, hogy a vidéki pénztárak székházainak és rendelőintézeteinek, valamint a tervezett szanatoriumok felépítésének céljaira hatmillió korona kölcsönt bocsát az országos pénztár rendelkezésére. Hozzájárult az igazgatóság ahhoz, hogy addig is míg Ausztriával a viszonyosság kérdése törvényes úton rendeztetik, e határszéli pénztárak tagjainak ellátása tekintetében létesítsék viszonyosság az országos pénztár és a »Reichskommission der Krankenkassen Oesterreichs« között.

A gazdasági cselédek korstatisztikája. Az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztár a m. kir. földművelésügyi miniszter rendeletére a gazdasági munkások aggkori biztosítására vonatkozó törvényjavaslat előkészítésével kapcsolatban egybeállította a gazdasági cselédek életkor szerint való megoszlására vonatkozó statisztikát. E statisztika alapjául a gazdasági cselédek után kivetett balesetbiztosítási díjak összeirási lajstromai szolgáltak, tehát a statisztikában csakis azok szerepelnek, akik a balesetbiztosítási járulék kivetése céljából a községek által tényleg összeirattak.

Az összeírt gazdasági cselédek száma a vármegyék szerint a következőként oszlott meg:

Vármegye		Vármegye	
Abauj-Torna	5.136 1'38	Máramaros	1.210 0'33
Alsó-Fehér	3.009 0'81	Maros-Torda	3.098 0'83
Arad	7.139 1'92	Moson	4.406 1'18
Árva	196 0'05	Nagy-Küküllő	1.949 0'52
Bács-Bodrog	11.900 3'20	Nógrád	9.027 2'43
Baranya	8.254 2'22	Nyitra	13.938 3'75
Bars	5.219 1'40	Pest.-P.-S.-Kiskun	19.207 5'16
Békés	9.489 2'55	Pozsony	10.206 2'74
Bereg	2.646 0'71	Sáros	2.846 0'76
Besztercze-Naszód	2.269 0'61	Somogy	18.824 5'06
Bihar	12.117 3'26	Sopron	6.716 1'81
Borsod	5.331 1'43	Szabolcs	10.507 2'82
Brassó	1.191 0'32	Szatmár	8.172 2'20
Csanád	5.720 1'54	Szeben	2.517 0'68
Csik	979 0'29	Szepes	2.498 0'67
Csongrád	3.859 1'04	Szilágys	3.743 1'01
Esztergom	2.190 0'59	Szolnok-Doboka	4.164 1'12
Fehér	13.184 3'54	Temes	8.277 2'22
Fogaras	1.039 0'28	Tolna	7.647 2'05
Gömör- és Kis-Hont	3.891 1'05	Torda-Aranyos	3.109 0'84
Győr	4.588 1'23	Torontál	13.475 3'62
Hajdu	3.436 0'92	Trencsén	4.787 1'29
Háromszék	2.895 0'78	Turóc	1.323 0'36
Heves	7.108 1'91	Udvarhely	1.472 0'39
Hont	3.776 1'01	Ugocsa	878 0'23
Hunyad	2.156 0'58	Ung	1.286 0'34
J.-N.-K.-Szolnok	10.637 2'86	Vas	10.330 2'78
Kisküküllő	2.383 0'64	Veszprém	8.524 2'29
Kolozs	4.547 1'22	Zala	12.384 3'33
Komárom	6.776 1'82	Zemplén	8.285 2'23
Krassó-Szörény	2.816 0'76	Zólyom	1.216 0'33
Liptó	815 0'22	Városok	9.364 2'52
Átvitel	156.691	Összesen	372.076 100

E statisztika tehát, mely az 1909. évi adatok alapján készült, csak 372.076 összeírt gazdasági cselédet mutatott ki. Kétségtelen, hogy ez a szám a tényleges létszámnak mögötte marad, s hogy részben az érdekeltek tájékozatlansága, részben a községi közegek felületessége, sőt részben eltitkolás folytán egy bizonyos százalék az összeírásból minden évben kimarad. A tíz év előtti népszámlálás adatai sokkal magasabb gazdasági cselédlétszámot mutattak ki. A tíz év előtti

létszám azonban azóta valószínűleg csökkent nemcsak a gazdasági gépek nagyobb térfoglalása, hanem a városokba özönlés és a kivándorlás miatt is. Hogy a balesetbiztosítási díj kivetése céljából összeírt gazdasági cselédek létszáma mennyiben felel meg a mostani tényleges létszámnak, azt a folyó évi népszámlálás e részben feldolgozandó adatai lesznek hivatva kimutatni.

Az összeírt gazdasági cselédek életkoruk szerint a következőként oszlanak meg:

16 éven aluliak	---	---	19.598	5'27	39 évesek	---	---	5.374	1'44
16 évesek	---	---	12.036	3.24	40 »	---	---	12.947	3'48
17 »	---	---	13.143	3'53	41 »	---	---	5.067	1'36
18 »	---	---	18.304	4'92	42 »	---	---	8.767	2'36
19 »	---	---	14.268	3'83	43 »	---	---	5.112	1'37
20 »	---	---	13.152	3.54	44 »	---	---	5.212	1'40
21 »	---	---	8.783	2'36	45 »	---	---	9.262	2'49
22 »	---	---	9.247	2'49	46 »	---	---	6.085	1'64
23 »	---	---	7.194	1'93	47 »	---	---	4.690	1'26
24 »	---	---	9.532	2'55	48 »	---	---	6.587	1'77
25 »	---	---	8.662	2'33	49 »	---	---	3.497	0'94
26 »	---	---	9.763	2.62	50 »	---	---	8.783	2'38
27 »	---	---	8.031	2'16	51 »	---	---	3.232	0'87
28 »	---	---	11.150	2'99	52 »	---	---	5.190	1'39
29 »	---	---	6.641	1'79	53 »	---	---	2.945	0'79
30 »	---	---	11.762	3'17	54 »	---	---	3.653	0'98
31 »	---	---	5.557	1'49	55 »	---	---	4.535	1'22
32 »	---	---	10.298	2'77	56 »	---	---	4.096	1'10
33 »	---	---	5.670	1'52	57 »	---	---	2.342	0'63
34 »	---	---	6.635	1'78	58 »	---	---	3'050	0'82
35 »	---	---	9.087	2.44	59 »	---	---	1.652	0'44
36 »	---	---	8.479	2'28	60 »	---	---	4.406	1'19
37 »	---	---	6.068	1'63	60 éven felüliek	---	---	13.297	3'57
38 »	---	---	9.235	2'48	Összesen	---	---	372.076	100
Átvitel	---	---	242.295						

Ez a táblázat, mely az életkorokat bevallás alapján tünteti fel, érdekes képét adja annak, hogy milyen előszeretettel mutatkozik a korbevállásnál bizonyos számok, különösen pedig a kerekszámok iránt s hogy aki egy évvel akár fiatalabb, akár öregebb, szívesebben vallja magát kerekben 30—40, avagy 50 évesnek. Mindazonáltal ezek a csekély eltérések nem befolyásolják azt, hogy ez a statisztika egészben véve mégis helyes képet alkosson a gazdasági cselédek életkor szerinti megoszlásáról. Az mindenesetre konstatálható belőle, hogy a gazdasági cselédeknek körülbelül egyharmada 24 éven aluli fiatalokból áll, míg az 50 éven felüliek a létszámnak alig több mint egy nyolcadát teszik ki. A létszám fele 24—50 év közötti egyénekből kerül ki.

A vármegyéinkenti megoszlásról röviden csak annyit említünk meg, hogy a legtöbb fiatal és legkevesebb öreg cseléd a Királyhágóntúli vármegyékben van, míg aránylag kevés a fiatal cseléd az északi vármegyékben, s az országos átlaghoz képest legtöbb az öreg cseléd a Dunántúl és a Duna-Tisza közének felső részében.

Az önkéntes továbbfizetés tárgyában hozott országos pénztári elnökségi határozatot a »Munkásbiztosítási Közlöny« augusztus 3-iki száma egész terjedelmében közli. A határozata törvény beható értelmezése alapján megállapítja, hogy a törvény 60. §-ának 4-ik bekezdése alapján önként továbbfizető tagja a pénztárnak csak az maradhat, ki valamely biztosítási kötelezettséget megállapító foglalkozásból kilépve, foglalkozás nélkül marad. Mihelyt az ilyen egyén, valamely foglalkozáshoz jut, arra való igénye, hogy tagságát önkéntes továbbfizetés címén fentarthassa, megszűnik.

Az ikerszülések szülésznői díjainak több pénztárnál különbözőképpen elintézett kérdéséről az országos pénztár elnöksége oly értelemben, döntötte el, hogy az egyik ikergyermek szülésénél való közreműködésért a teljes szülésznői díj, minden további ikergyermeknél e díj fele fizetendő a szülésznőnek.

Auer Ferenc, az osztrák munkásbetegsegélyező pénztárak szövetségének inspektora, m. hó 22-én meghalt. Halálával érzékeny veszteség érte a szövetséget, melynek fáradhatlan, ügybuzgó, érdemes hivatalnok volt. Mint egyszerű munkás kezdte pályafutását, szakmájában elsőrangú munkaerő volt s munkái

főnökeinek ismételen nagy kitüntetésekert szereztek. Politikai pártállása miatt mégis kénytelen volt iparát elhagyni s hivatalnokká lett a bécsi általános munkásbetegsegélyző pénztárnak, később pedig a szövetségnek. E minőségében példátlan szorgalmával oly kiváló szakismereteket sajátított el, hogy csakhamar a szövetség inspektorává léptették elő s reá bízák a szövetséghez tartozó pénztárak ügyvitelének reorganizálását. E feladatnak sikeresen megfelelt s az osztrák pénztárak modern adminisztrációja s pontos számvitele nagyrészt az ő érdeme, amit a felügyelő hatóságok ismételen elismertek. Auer szaktudását magyarországi pénztárak is több ízben igénybe vették s néhány év előtt Budapesten nagyhatású előadást is tartott a pénztári adminisztrációról. Az osztrák munkásság s a pénztári szakkörök őszinte részvétellel őrzik emlékét.

Munkásbiztosítási szakemberek az osztrák képviselőházban.

A legutóbb lefolyt általános választások alkalmával az osztrák munkásbiztosító pénztárak funkcionáriusai közül a következők választották meg: Muhitsch Vince, a gráci általános munkásbetegsegélyző pénztár elnöke, Pongrácz József, a gráci I. kerületi betegsegélyző pénztár titkára, Polke Emil, a wieni általános munkásbetegsegélyző pénztár hivatalnoká, Widholz Lőrinc, Smitka János és Forstner Ágost, a bécsi ipartestületi betegsegélyző pénztárak szövetségének hivatalnokai, Hudec József, a Lemberg városi betegsegélyző pénztár igazgatója, Seliger József, a teplitzi kerületi betegsegélyző pénztár és Schäfer Antal, a reichenbergi betegsegélyző pénztár elnöke, Vanek Károly, a brünni általános munkásbetegsegélyző pénztár titkára, végül Glöckl Ottó, az alsóausztriai balesetbiztosító intézet hivatalnoká.

Az angol orvosok a szociális biztosítás ellen szervezkednek.

Anglia 25 ezer orvosa közül már 16 ezer csatlakozott a mozgalomhoz, amelynek követelése, hogy e szociális biztosításról szóló törvénytervezetet alaposan megváltoztassák. A törvény alól vonják ki mindazokat, akik 40 shillinget vagy annál többet keresnek hetenkint. Szabad orvosválasztást és megfelelő díjazást, azonkívül kellő képviseletet biztosítsanak az orvosoknak. Ellenkező esetben sztrájkba lépnek. Jellemző, hogy az orvosok antiszociális mozgalmát a konzervatív párt támogatja.

A németországi szakszervezetek 8. kongresszusa, mely a múlt hó végén tartott Drezdában. A szociálpolitikával s munkásbiztosítással is foglalkozott. A napirend ezen pontjánál elfogadott határozati javaslat mindenekelőtt megállapítja, hogy a munkásvédelmi törvényhozás ellen az összes kapitalista államokban erős ellentállást fejtett ki a szervezett és kartellirozott munkaadók nagyérdék csoportja. Ha mindezek ellenére a szociálpolitika még sem szünetel teljesen, az annak a fáradhatatlan munkálkodásnak köszönhető, mellyel a munkásszervezetek a vonatkozó adatok gyűjtése és nyilvánosságra hozása mellett a munkások életének és egészségének védelmét követelik s kijelenti, hogy a szakszervezeti mozgalom ezentúl is erélyesen küzdeni fog az előlemlített politikai és gazdasági reakciós tendenciák ellen.

A határozati javaslat ezután az új munkásbiztosítási törvényt bírálja. Az új törvényt a kongresszus nem tartja a munkások érdekében megfelelő reformnak. Kifogásolja a kongresszus: a munkások önkormányzati jogainak csorbítását a pénztárakban, a vállalati ipartestületi és egyéb külön pénztárak további fentartását és a mezőgazdasági munkásokról való hiányos gondoskodást, kifogásolja továbbá, hogy a külföldiek nem részesülnek ugyanazokban a jogokban, mint a belföldiek, hibáztatja a Landkrankenkaszekben az önkormányzat teljes hiányát, az anyasági biztosítás és a baleseti kártalanítás elégtelenségét, a rokkant járadékok alacsonyágát, a rokkantsági korhatár magasságát s az özvegy és árva járadékok csekély voltát. A magánalkalmazottak tervezett külön biztosítása a munkásbiztosítás újabb szétforgácsolását jelenti, ami nem válhatik a biztosítottak javára. A kongresszus sajnálatát fejezi ki, hogy a törvényhozás a betervezett szociálpolitikai javaslatokat nem intézte el és sürgősen követeli az otthoni munkát szabályozó törvényt, az ipartörvény beható módosítását s a munkakamarákra vonatkozó javaslatnak a munkások érdekeinek megfelelő formában való törvényre válását.

A kongresszus végül kijelenti, hogy a maximális munkanap törvénybe iktatása, a gyermekmunka eltiltása, a munkásnők védelme nem hathatnak hátrányosan az ipar teljesítő képességére, hanem ellenkezőleg csak kedvezően befolyásolhatják azt, mert az ipari munkásság intelligenciáját s munkaképességét fokozzák.

MUNKÁSVÉDELEM.

Munkáskatasztrófák.

írta: Hlavács Kornél ministeri titkár-bíró.

»Jó szerencsét!« Ezzel köszöntik egymást a bányamunkások. Az ő ismertetőjelük ez, amelynek segélyével más foglalkozású munkástársaiktól megkülönböztethetjük őket. A bányagazgatótól kezdve le az utolsó páriáig a bányánál mindenki tisztában van azzal, hogy kell a »jó szerencse«, nehogy a víz alattomos úton-módon a bányát elöntse, a bányalég kiszámíthatatlanul a tárnákba ne törjön, a bányát szellőztető ventilátor anyaghiba folytán vagy egyéb okból szét ne robbanjon, a felvonókat kezelő munkásokat és a többi felelősségterhes helyen állókat az öntudatuk, a figyelmük valamely válságos pillanatban cserben ne hagyja stb. Innen erednek üdvözlésük jól ismert szavai.

Aki a napilapok közleményeit az utolsó ipari munkáskatasztrófákról és az évenként 22.000 ipari balesetről szóló statisztikai adatokat olvassa, joggal kérheti, vajjon miért nem keresik az ipari munkások is annyira a »jó szerencsét.« A válasz könnyű. Nem él a köztudatban az, hogy ipari tevékenysége közben a munkásnak sorsát első sorban a szerencse intézi. A munkás az őt környező veszedelmeket túlnyomóan folyton látja, figyelemmel kíséri és többnyire tudja, hogy az egész veszedelem megszűnne, ha pl. itt a fogaskerék befödetrék, a szíjak embermagasságig beburkoltatnának, a felvonó elromlott fogókészüléke kikapcsolás helyett megigazítatnék, ott a főzőkészülékből kiszabaduló mérges vagy robbanó gázok elvezettetnének avagy kiömlésük alkalmas módon lehetetlenné tétetnék, amott a szabadon hagyott lépcsőnyílás három oldalról bekerítették, a rozoga, kitördelt fokú lépcsőt kicserélnék és az új mellé karfát szerelnének stb.

Nem leselkedő, elháríthatatlan elemi csapások ezek, amelyek elkerüléséhez »jó szerencse« kell, hanem szemsértő csekély dolgok, amik nagyrészt említésre méltó anyagi áldozatokat nem igénylő, egyszerű védőeszközökkel ártalmatlanná tehetők. Szakértelem, jóakarát és az indolensekkel szemben szigorú ellenőrzés kell és igen sok baleset elmarad. Elkerülhetetlen baleset, amelyet kellő gondossággal elhárítani nem lehet, sokkal kevesebb van, mint az általában, különösen a tárgyhoz nem értők gondolják.

A szakértő ellenőrzés fejlesztéséhez mindenesetre nagyon hozzá fog járulni a mindinkább kiélesedő, éber nyilvános kritika, mely a szakértő ellenőrzés gyakorlására hivatott iparfelügyelők tevékenységét újabban fokozódó gonddal kíséri.

Kár, hogy a kritika még nem elég szakszerű és néha képtelen mendedmondákat talál fel, vagy dicshimnusszal üdvözli valamelyik alkalmi szaktudósnak szédítően lehetetlen indítványát. Találunk azonban kivételeket is.

Igen értékes kritikákat fűztek egyes napilapok pl. a *Kovald*-féle mosógárban történt robbanáshoz, amelynél négy munkás vesztette életét.

A kritika rámutat arra, hogy az engedélyezésnél vagy a berendezésnél és az ellenőrzés körül hibák történtek, mert dinamógépet türtek meg olyan helyiségben, amely állandóan benzinrobbanási veszélyben forgott. A dinamógép állítólag gyakran szikrákat szórt, különösen akkor, ha nem volt elég tiszta.

A tűzrendészeti bizottság, mely a gyárban vizsgálatot tartott, e dinamógépen és környezetén nem talált kifogásolni valót, pedig ha a benzingőzös helyiségben tényleg volt dinamó, afölött úgy egyszerűen napirendre térni alig lehet.

Az egyik lap azt írja, hogy a tűzvizsgálat alkalmával a bizottság jegyzőkönyvébe a következő pontot vette be mint kifogást:

»a) Ugyanez a tűzrendészeti bizottság annak idején, amikor a tanács az előljárást benzinmosóda beszüntető határozatát megváltoztatta: *elren-*

delte, hogy a harmadik emeleten lévő benzinmosóda terméből egy Martin Hünecke-rendszerű gép alkalmaztassék, amely a benzint szénsav között, ennek nyomásával szállítja. Nos, ez a rendelkezés nem történt meg, a benzinszállító szerkezet szintén szénsavval dolgozott ugyan most, de nem a Martin Hünecke-berendezéssel.

Ha a jegyzőkönyv tényleg így hangzik, úgy az nem teljes. Ki kellett volna terjeszkedni a bizottságnak arra is, hogy az ott talált készülék mennyiben rosszabb, mint az előirt berendezés. A technikai tudományok haladása szédületes. Amit ma a szakemberek egyeteme legalkalmasabbnak, legtokéletesebbnek tart, az holnap túlhaladott kezdetleges lehet. Hátha Kovald készüléke jobb mint az, amelyet neki előirtak. Fel kellett volna hibáit sorolni és részletesen tárgyalni. Ki kellett volna mutatni, hogy az alkalmazott készülék mennyiben lehet oka a szerencsétlenségnek.

Legtöbbet foglalkoztak a lapok a nyitott csatornával, melyet a közlemények szerint a hatóságok kifogásoltak. Viszont a gyáros állítólag arra hivatkozott, hogy a csatornát a hatósági kiküldöttek, az iparfelügyelők többször is látták. Ha tehát e csatorna veszélyes volt, kifogásolhatták volna és a kellő intézkedéseket még az ő akarata ellenére is megtehették volna.

Amennyiben a hiányos és szakszerűtlen hírekből következtetni lehet, kétségen kívül ott a hiba, hogy a gyár harmadik emeletéről a benzinmosóban elhasznált benzin felfogására fölállított tartányból e tartány tisztításakor a vízzel együtt a benzin egy része is lekerülhetett a függőnymosóhelyiségbe. Ott a benzingőzők a levegőbe párologhattak és a levegővel keveredve robbanási veszélyt okozhattak. Súlyosabb az eset, ha e helyiségben dinamógép is volt, mely szikráival gyújthatott.

Az alkalmi magántudós szakértő is szerepelt az egyik hirlapban, mely siet szakértőjét babérággal megkoszorúzni azért a képtelen eszméért, hogy a gyárhoz egy magas tornyot kell építeni. E tornytól várja a benzingőzők elszívását és ártalmatlan összegyűjtését. — Érthetetlen dolog, hogy e lap miért nem bocsátja a szerkesztőségéhez beküldött szakkönyvek tiszteletpéldányait szakértőinek rendelkezésére. Megtanulhatta volna azokból, hogy a benzin nehezebb, mint a levegő. A tornyban nem fog fönt összegyűlni, mert odafönt a könnyebb levegő fogja a fizikának eddig meg nem döntött és a gyakorlat által eddig nagyon bevált szabályai szerint a helyet elfoglalni. A benzingőzőket az egyes helyiségekből alul kell elvezetni és ügyelni kell e mellett arra is, nehogy a gőzők a még mélyebben fekvő helyiségekbe, esetleg a pincébe ömöljenek. Egyszerű falnyílás tehát, amilyent egyes hírek szerint Kovaldnál régebben elrendeltek, nem elegendő. Gondoskodni kell arról is, hogy a benzingőzők az egyes épületektől és különösen ezek ablakaitól megfelelő távol vezettessenek.

Az alkalmi szakértő azt is megtanulhatta volna a szakkönyvekből, — amire egyetlen napilap sem hívta fel az érdeklődők figyelmét — hogy benzinmosódákba még szögezett cipőket viselő munkásokat sem szabad bebocsátani és a benzinfürdőkben kezelt szövetekről, ruhákról stb. a fémgombokat és egyéb fémrészeket mosás előtt le kell venni. Mosás után a szöveteket finom drótszítán kell végighúzni stb. Ha ezekről elmélkedett volna, bizonyára hasznosabb tevékenységet fejtett volna ki, még akkor is, ha jelen esetben nem lehet szó arról, hogy a benzinnek negatív és a szövetek pozitív elektromossága folytán beállt elektromos kisülés volt a baj okozója. Az esetet figyelemmel kíséző és intézkedésre hivatott nem szakértő hatóságokat — amilyen hazánkban igen sok van — tornyokkal félrevezetni helytelen és ártalmas.

A Magyar Magtényésztési Részvénytársaságnak monori telepén a borsótisztító-műhelyben történt robbanás, melynél két munkás meghalt és öt súlyosan megsérült, szintén igen tanulságos. Hiányos, elavult ipartörvényünk (1884. évi XVII. törv. cikk) és műszaki ismeretektől teljesen mentes iparhatóságaink jóvoltából e telep külön telepengedélyezési eljárás és telep-

engedély nélkül épült föl. Mit használ most már az, ha a nagy szerencsétlenség után a vizsgálat meg is állapítaná, hogy a céget nagyfokú gondatlanság terheli, mert esetleg a szénkénegázokkal telt helyiség alkalmas szellőztetéséről nem gondoskodott és megfelelő világítást nem rendezett be, vagy munkásainak Davy-féle biztonsági (bányász-) lámpákat nem adott?

Mindezek dacára a lapközlemények nem sürgetik az új ipartörvényt, nem követelnek szakértő iparhatóságokat, hanem megelepszene a munkaadó cég gondatlanságának leszögezésével. Pedig nem a megtorlás, hanem az előrelátás, a preventív intézkedés a fontosabb. Új ipartörvényre van szükségünk, mely a munkásvédelmet szakértő hatóságok gondjaira bizza, nehogy az ipari munkások is úgy köszöntsék egymást ma-holnap, mint a bányászok: »Jó szerencsét!«

Balesetek. Az utóbbi időben megdöbbentő módon szaporodnak a balesetek. Alig van nap, hogy tömeges, halálos balesetekről ne kapnánk hírt. Itt a benzin robban s négy halottat siratnak hozzátartozói; majd mérges gázok robbanása pusztít el 2—3 ifjú munkást. Súlyos építési szerencsétlenségek napirenden vannak. És ijesztő azoknak a baleseteknek a száma, amelyek nyomorékká teszik áldozataikat. És mindannyiszor feljajdul a sajtó és a közvélemény; sürget óvintézkedéseket. Kárhóztatja a hatóságokat, a lanyha iparfelügyeletet s *bünbakot* keres és ostromoz személyekben. Pedig a *rendszer* a bűnös. Az a kárhóztos rendszer, mely a munkás életével és egészségével nem törődik, amely megköveteli, hogy silány bérért a munkás életét és testi épségét kockáztassa. És bűnös az a közvélemény, mely hasábokat akar olvasni minden szenzációs szerencsétlenségről, de az áldozatok tetemei még ki sem hültek, máris napirendre tér, ahelyett, hogy szüntelenül ostromolná a törvényhozást erélyes és becsületes munkásvédelemért.

A szerencsétlenségek okozói a társadalomban díszes és tekintélyes állást foglalnak el. Előkelő szerepet játszanak vagyonuk révén és senki sem kutatja, hogy a vagyonhoz mennyi vér, verejték és könny tapad. De ha a munkások harcba szállnak kissé emberséges megélhetésért, ha munkaerejük és testi épségük védelmét követelik, az egész államhatalom ellenük fordul. És ellenük fordul ugyanaz a közvélemény is, melynek lelkiismerete csak tömeges szerencsétlenségeknél mozdul meg egy-egy pillanatra.

A német Reichsversicherungsamt megállapította, hogy az ipari baleseteknek több mint 60 százalékát el lehetett volna kerülni. Alig 30—40 százalékra becsüli a véletlen balesetek számát, a többi a munkáltató, vagy a munkás hibájából következett be. Az mindenütt szokásos, hogy a balesetért magát a munkást hibáztatják. De elfogulatlan ítélettel meg lehet állapítani, hogy igazán minimális az olyan balesetek száma, amelyeket maguk a munkások okoztak.

Feltűnő, hogy a balesetek szaporodása összeesik az új munkásbiztosítási törvény életbeléptetésével, amely a balesetbiztosítás révén a munkáltatót úgyszólván teljesen felmenti minden rizikó alól. Úgy látszik, hogy ez a biztonság lazábbá teszi az üzemekben a felügyeletet s megszüntet minden óvintézkedést. Pedig a balesetbiztosítással mindenütt együtt jár a balesetek elhárítására való törekvés. Csak nálunk nem történik e téren semmi. Az illetékes faktorok egészen mással foglalkoznak. De ki merné őket a sűrű balesetekért felelőssé tenni?

Az 5. szakszervezeti kongresszuson, mely augusztus 13-án kezdi tanácskozásait, a munkásvédelemről következő határozati javaslatot terjesztik elő:

A magyarországi szakszervezetek 1911. évi országos kongresszusa megállapítja, hogy a magyar parlament a munkásvédelem terén nem teljesíti kötelességét. Az utóbbi időben alkotott úgynevezett munkásvédelmi törvények, nevezetesen a sárga és fehér foszfor használatát tiltó és az ipari munkások éjjeli munkáját korlátozó törvények a nemzetközi közvélemény nyomásának köszönik

alkotásukat, de korántsem elégitik ki a munkásokat. Ezért a kongresszus magáévá téve az 1908 október 4., 5. és 6-án tartott rendkívüli szakszervezeti kongresszusnak a munkásvédelemre vonatkozó határozatát, követeli:

1. A nők és gyermekek éjjeli munkája még kivételesen se engedessék meg. 2. A 14 éven aluli fiúgyermek és a 16 éven aluli leánygyermek tiltásának el a munkától. 3. A munkaidő nyolc órában állapítandó meg. 4. A munkakönyv eltörölendő. 5. Teljes 36 órai vasárnapi munkaszünet. 6. Törvényes intézkedések a munkások életének és egészségének megóvására. 7. Mindennemű üzemekben oly technikai vagy egyéb intézkedések teendők, amelyek a balesetet kizárják. 8. Az iparfelügyelet kibővítendő, iparfelügyelőül mindkét nembeli munkás alkalmaztassék. 9. Törvény alkotandó a kereskedelmi alkalmazottak védelmére, nevezetesen a nyolc órai munkaidővel és esti hét órai zárórával, továbbá a teljes 36 órai vasárnapi munkaszünettel. 10. Az otthoni és a háziiparban alkalmazott munkások és munkásnők az alkotandó ipartörvény és munkásvédelmi törvények hatálya alá tartozzanak. 11. A cselédtörvény modern szellemben reformáltassék. 12. Mindazon intézkedések, amelyek a bányamunkások egyéni szabadságát és gazdasági érdekeit sértik, törölendők. A bányamunkások az ipartörvény és az alkotandó munkásvédelmi törvények hatálya alá tartozzanak. 13. A földművesek ellen hozott kivételes törvények megszüntetendők. 14. A földművesek munkaideje és munkaviszonya modern szellemben, törvényesen szabályoztassék.

Balesetelhárítás. A cséplőgépeknél előálló balesetek elhárítására Ákos Arnold szegedi kir. iparfelügyelő utasítására Szegeden, Csongrád és Csanád vármegyében a következő hirdetményt adták ki a rendőrhatalóságok: »A szegedi m. kir. iparfelügyelő megkeresése és az 1884-ik évi XVII-ik t.-c. 114. §-a alapján a cséplési munkák végzésénél előfordulható balesetek megelőzése és elkerülése végett a következő óvintézkedések kötelező fogantatba vételét rendelem el: 1. A cséplési munkáknál csak józan munkások alkalmazhatók; részeg, ittas munkások azonnal elbocsátandók. 2. A cséplődob mellett etető, kévevágó munkásként csak férfiak alkalmazhatók. 3. A cséplőgép javításnál, olajozásnál, tisztításnál, különösen ha a dob, kosár vagy toklászólónál van arra szükség, a cséplőgép előbb megállítandó. 4. A mentőszekrény por és pizok ellen megvédendő. A cséplésnél keletkező por ellen leghelyesebben és legcélszerűbben úgy kell védekezni, hogy a munkások tiszta kendőt kössenek a szájuk, illetve orruk elé. Ezen óvintézkedések szigorú betartásáért a cséplőgéptulajdonosok és a gépkezelők (gépészek) felelősek és netáni mulasztásukért az ipartörvény 158. §-a alapján 200 koronától 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethetők!

A hódmezővásárhelyi géptulajdonosok lelkiismeretességére és helyes belátására mutat az, hogy tagjaikat az utasításra e körözvénnyel még külön is figyelmeztették.

Záróra a kereskedelemben. A főváros közgyűlése régebben felterjesztéssel fordult a kereskedelmi miniszterhez az iránt, hogy a kereskedelmi alkalmazottak munkaidejét és különösen a záróra kérdését törvényhozási úton rendezze. Felterjesztésében a főváros azt is kérte, hogy a törvényhozási rendezés adjon a törvényhozás felhatalmazást a fővárosnak, hogy a főváros területére vonatkozólag e kérdéseket szabályrendeletileg intézze el. A kereskedelmi miniszter most leiratilag értesítette a fővárost, hogy ezzel a kérelemmel az ipartörvény revizionális munkálatai során fog jóakarátulag foglalkozni.

Elismerjük, hogy a kereskedelemügyi miniszter úrban megvan a jóakarát. Csakhogy egy kissé még messze van az idő, amikor e kilátásba helyezett jóakarátnak a túl hosszú munkaidő folytán idő előtt megrokkant kereskedelmi alkalmazottak hasznát látják.

Külön építési iparfelügyelet Bécsben. Az osztrák kereskedelemügyi miniszter a belügyminiszterrel egyetemben rendeletet adott ki, amely az összes építési munkálatok felügyeletét Bécs területén kivonja az eddigi kerületi iparfelügyelőségek hatásköre alól és erre a célra külön felügyelőséget létesít. Ennek hatáskörébe tartozik mindennemű építkezésre való felügyelet. A rendelet július hó 1-én lépett életbe.

A foszforgyufa ellen irányul egy törvényjavaslat, amelyet az észak-amerikai Egyesült-Államok kongresszusa elé terjesztettek. A törvénytervezet olyan magas adót szab a mérges foszforral készített gyufára, hogy a gyárosokra nézve előnyösebb legyen annak mellőzésével gyufát gyártani. A törvényt azért terjesztették a kongresszus elé, hogy a mérges foszfor használatát az egész Egyesült-

Államokban egy csapásra lehetlenné tegyék és ne kelljen arra várni, míg az egyes államok védelmi rendszabályok alkalmazásával érik el ugyanezt a célt.

Munkásvédelem az osztrák cukorgyárakban. A répacukorgyártásnál számos egészségügyi bántalom éri a munkásokat, melyek alacsony és magas hőmérséklet behatásainak, továbbá a nedvességnek és a cukorporoknak a következményei. A répák mosása és tisztítása alkalmával a nedvesség és a hideg árthatnak. A kilugozásnál, amidőn az erjedésben levő répák dolgoztatnak fel, gyakran éghető gázok képződnek, melyek robbanásokat okoznak. Nagyobb bajokat okoz azonban a cukorpor, melynek belélegzése a nyirkedények lobosodását és diabetest is okozhat. Konstatálták már a cukorpor által okozott furunkulust a kezeken és lábakon. A nyirkedények lobosodását egy bacillus okozza, mely a melasse-maradványokban található. Ez ellen azáltal lehet védekezni, hogy a répanedv tisztításához mész és szénsav mellett, kénes savakat is használnak. A kénes sav megöli a bacillusokat, azonban azért ennek az eljárásnak is vannak hátrányai.

Az erjedő cukorban levő bacillusok közvetve lehetnek szintén betegségek, — nevezetesen száj-, fog- és bélbajok előidézői.

A répanedvnek mézszelet való dolgozásánál ammoniák fejlődik, mely elégtelen ventiláció esetén a nyákhártyákat és a lélegző szerveket támadja meg. A szénsav alkalmazása szintén ártalmas lehet, mert mérges gázokat fejleszt. A munkák egy részét nagy melegben kell végezni, részben igen nedves helyiségekben. Itt a meghülés veszedelme állandó.

A cukorkészítésnél és a raffineriánál jelentkező ártalmak még fokozódnak a kész cukor feldarabolási munkálatainál, mert itt a por nem helyi bajokat okoz, hanem a szervezetbe hatol. Annál nagyobb itt a veszedelem, mert ezen munkálatoknál leginkább asszonyok, sőt fiatal leányok vannak alkalmazva. A feldarabolást körfűrészek végzik, s e közben óriási mennyiségű por képződik, mely teljesen elborítja a munkásnőket. Az eddigienél ez ellen alkalmazott óvintézkedések nagyon hiányosak.

Az utolsó esztendőben az osztrák cukorgyárak, — nevezetesen a csehországiak — azonban olyan technikai berendezéseket létesítettek, melyek egészségügyi tekintetben is nagyon előnyösek. A pardubitz-i iparfelügyelő — kinek kerületében 30 cukorgyár van 9.730 munkással és 9.085 lóerővel — jelenti, hogy a kerületében levő gyárak az üzem tökéletesítésére igen nagy beruházásokat eszközöltek. Habár — mondja az iparfelügyelő — e beruházások célja az volt, hogy a lehető legkisebb szénfogyasztással minél rövidebb idő alatt minél nagyobb répamennyiség dolgoztassék fel, mégis ez alkalommal számos előbbi fenforgó hiány kiküszöböltetik. A gépek tökéletesebbek lettek, s ezáltal kevesbedtek az egészségügyi hátrányok és veszélyek. A munkások előnyére szolgál a villamosvilágítás is, melyet szintén újabban vezettek be. A pardubitz-i kerület 30 gyára közül csak négyben van gázvilágítás.

A cukorgyártással szoros kapcsolatban van a répa-melasse és moslék feldolgozása. Az ezen anyagokból hevítés és destilláció útján nyert higany-tartalmú gázok nátronlúggal vegyítetnek és egy elmés vegyi eljárással zyanatriummá dolgoztatnak fel. Ez a munkaprocessus azonban rendkívül veszedelmes s abban az egyetlen gyárban, mely Ausztriában zyanatriumot elállít, különös óvintézkedések vannak a munkások védelmére. Ezek közül a következőket említjük meg:

A gyári helyiségekben mindenképp kellő világításról és szellőztetésről történt gondoskodás. A belső berendezésnél a faanyag lehetőleg mellőztetett. Ifjú munkásokat és nőket nem szabad a gyárban foglalkoztatni. Az előállított termék veszélyes voltára való tekintettel, az összes gázellátási és tisztítási készülékek és csővezetékek légürességben dolgoznak, úgy hogy a külső levegőt beszoríthatják ugyan, de a bennük levő gázok ki nem nyomulhatnak. A méreggel dolgozó munkások célszerű respirátorokat és keztyűket, úgyszintén külön munkaruhákat kötelesek viselni. A helyiségekben étkezni szigorúan tilos. A méreggel dolgozó munkások részére elkülönített árnyékszékek, fürdő, mosdó és öltöző helyiségek vannak.

Munkásvédelem Olaszországban. Olaszországban a gyermekek és nőmunkások védelmére a következő törvényes intézkedések vannak érvényben:

A gyermekek és nők védelmére vonatkozó törvények hatálya kiterjed az összes olyan üzemekre, melyek vagy motorikus erővel foglalkoznak, vagy pedig legalább 5 munkást foglalkoztatnak, továbbá az összes építőipari s a nem mező-

gazdasági földmunkálatokra, a bányüzemekre (kőfejtés) s a nem állami tanintézetek műhelyeire. Ezen üzemekben gyermekek csak 12. életévük betöltése után alkalmazhatók, bányákban földalatti munkákra, ha mechanikai szállító-készülékek vannak, anélkül 14 éves koruk betöltése után. Ez a rendelkezés a szicíliai kénbányákra is vonatkozik. Nők egyáltalán nem alkalmazhatók bányákban földalatti munkáknál. Ezenkívül meg vannak állapítva azon egészségtelen foglalkozások, melyeknél gyermekek 15 éves koruk előtt, nők pedig 21 éves koruk előtt egyáltalán nem foglalkoztathatók. A védett korú egyénekkel mozgásban levő gépeket, motorokat és hajtószíjakat tisztogattatni nem szabad.

15 éven aluli gyermekeket 24 órán belül több mint 11 óra hosszat, nőket több mint 12 óra hosszat dolgoztatni nem szabad. 6—8 óráig tartó munka mellett legalább 1 órai, 8—11 órai munkánál legalább másfélórás munkaközi szünetnek kell lenni, általában a munka egyfolytában 6 óránál tovább nem tarthat.

A védett korú munkásnők az éjjeli munkától általában el vannak tiltva. A gyorsan romló árúkat feldolgozó iparágak részére azonban esetről-esetre engedély adható arra, hogy 15 évnél idősebb nőket éjjel is foglalkoztathassanak, a maximális munkaidő és a szünetekre vonatkozó intézkedések betartása mellett.

Gyermekágyas nők csakis szülés után egy hónapra és csakis orvosi bizonyítvány alapján állhatnak ismét munkára, rendkívüli esetekben, a helyi egészségügyi hatóság igazolása alapján azonban már három héttel is. Mindazokban a gyárakban, ahol legalább ötven 15 évnél idősebb nő van alkalmazásban, a tulajdonos köteles a szoptatásra alkalmas helyiséget berendezni. Ezen helyiségeket az egészségügyi követelményeknek megfelelően kell berendezni. A szoptató nőknek a rendes munkaközi szüneteken kívül időt kell engedni a szoptatásra és pedig egy félórát, ha a gyár helyiségében szoptathat s 1 órát, ha a gyárban nem áll helyiség rendelkezésére.

A védett korú egyéneket munkakönyvvel kell ellátni, a munkakönyvet a munkaviszony tartama alatt a munkaadó őrzi, a munkaviszony megszűnte után azonban visszafartani semmi körülmények között sem szabad. 15 éven aluli gyermekek csak akkor kaphatnak munkakönyvet, ha a kötelező elemi oktatásban részesültek.

Munkásvédelem Franciaországban. Amint a »Medizinische Reform« megállapítja, Franciaországban a felnőtt férfiak napi munkaidejét 1848-ban 12 órára korlátozták. 1900-ban a felnőtt férfiak munkaidejét, akik nőkkel és gyermekekkel egy helyiségben dolgoznak, 11 órára, 1902-ben 10 és fél órára, 1904-ben 10 órára korlátozták. A bányászokra vonatkozó, 1906-ban hozott törvény 9 órában állapítja meg a napi munkaidőt. Ezt két évenként fél órával leszállítják, mindaddig, amíg 8 órára nem korlátozták a napi munkaidőt. 1906-ban valamennyi munkásra nézve bevezették a vasárnapi munkaszünetet. 12 évesnél fiatalabb gyermekeket nem szabad üzemekben alkalmazni. Jótékonyági intézetekben azonban dolgoztathatják őket, bár ott is csak 3 órán át naponta és a gyermekek oktatása is kapcsolatban kell legyen a munkával. 13 éves gyermekeket már foglalkoztathatnak ipari üzemekben, amennyiben iskolakötelezettségüknek eleget tettek és testileg eléggé fejlettek. 18 évesnél fiatalabb személyeket éjjeli munkában alkalmazni egyáltalán nem szabad. 18 évesnél fiatalabb nőket bányákban nem szabad alkalmazni. A nők és a gyermekek munkaidejét 10 órában állapították meg, azzal a feltétellel, hogy ezen időközben egy órai munkaszünet legyen. Az utóbbiakat nem szabad olyan foglalkozásokban alkalmazni, amelyekben erkölcsi veszedelmeknek vannak kitéve. A törvények betartására iparfőügyelők és főügyelőknek ügyelnek.

Új bányatörvény Belgiumban. Belgiumban 1911 júniusában új törvény lépett életbe, amely kiegészíti és módosítja az 1810-iki és 1836-iki bányatörvényeket. Az új törvény első sorban részletesen szabályozza azokat a feltételeket, amelyek mellett adnak bányák és kőbányák kiaknázására koncessziókat. Másodszorban a törvény a munkásvédelemről és az iparfelügyeletről intézkedik. Legfontosabb intézkedése az, hogy az életbelépteléstől számított 3 év után nőket és 14 évesnél fiatalabb fiúkat nem szabad földalatti munkára alkalmazni. A törvény arra kötelezi a bányatulajdonosokat, hogy munkásaik használatára zuhanyfürdőről gondoskodjanak. A főügyelőknek bármikor joguk van vizsgálatot tartani, a munkabérekről vezetett könyveket átnézni. Úgy a munkáltató, mint a munkások kötelesek mindenkor a kívánt fölvilágosításokat megadni. A törvény intézkedései ellen való vétségeket 26-tól 5.000 frankig terjedő pénzbírsággal büntethetik. Bizonyos esetekben ezenkívül még büntetőjogi eljárást is indíthatnak.

JOGGYAKORLAT

BETEGSEGÉLYEZÉS.

Munkaképtelenség valószínűségének fenforgó igény megállapítása az eljárási rendelet 111. §-a alapján.

A m. kir. állami munkásbiztosító hivatal 1910. május 4-én kelt P. 394/6 sz. ítélete.

Ítélet. A m. kir. állami munkásbiztosító hivatal a fölebbezésnek helyt ad.

Indokolás. Az első fokú bíróság abból az indokból utasította el a pörös igényt, mert H. L. igénylő ismételt idézése dacára sem jelent meg a bíróságnál s ennek következtében sem a nevezettek igényét nem lehetett beadványából szabatosan meghatározni, sem a tényállást nem lehetett kellően kideríteni...

A felső bíróság által meghallgatott orvos szakértőnek: dr. H. K.-nak meggyőzően megokolt szakvéleménye szerint a pör adatai, az alkalmazott gyógy módok arra mutatnak, hogy igénylőben az izületi gyuladásra való diszpozíció erősen volt meg s hogy a kérdéses baj lábaiban többször kitört. A szakértői vélemény szerint az izületi lobnál szokásos characteres exacerbatiós esetével állunk szemben. Azon idő folyamán, amíg Fangó-göngyöléseket és massageokat alkalmaztak, a beteg testrészt lehűléstől és hidegtől lehetőleg óvni kellett. Mindezek következtében figyelemmel egyfelől arra, hogy igénylő, mint főpincér munkáját csak úgy végezheti, ha sokszor léghuzamos és különböző hőfokú helyiségekben jár-keel s hogy jelzett munkaköre következtében, épen lábainak használatára esetleg megerősítésére is reá van utalva, más felől arra, hogy igénylőnek lábaiban volt az izületi lob s hogy ez sokszor szerfelett fájdalmas s nevezett orvos szakértő azt a véleményt adta, hogy igénylőnek a szóban levő 60 napi idő folyamán való munkaképtelensége elfogadható és pedig annál is inkább, mert igénylő lúdtalpas, az ilyeneknél pedig a láb izületi bántalma fájdalmasabb, mint más egyéneknél.

Ennek a szakvéleménynek adatai sem nyujtanak ugyan teljesen kétségtelen bizonyítékot a munkaképtelenségnek az egész 60 napi idő folyamán való fönnforgására, de igen valószínűvé teszik ezt.

Minthogy pedig a bpesti m. kir. tud. egyet. II. számú belklinikájának a pöriratokhoz csatolt értesítéséből kitűnőleg a klinikától, melytől igénylő az állala bemutatott 1909. márczius 15-iki vényből kitűnőleg gyógykezelést nyert, oly adatok, mely a tényállást a munkaképtelenség tekintetében megállapítaná, beszerezni nem sikerült, a felső bíróság által kihallgatott orvos szakértő véleménye szerint azonban a szóban levő vény tartalma arra mutat, hogy igénylőnek a fent jelzett napon még igen fáj a lába s munkaképtelen volt.

Minthogy a fentiekből kitűnőleg igénylő márczius 1-ig a pénztári orvos szerint is munkaképtelen volt s április 22-től kezdve kétségtelenül újból az volt, a jelzett két nap között lefolyt idő folyamán pedig a pénztártól kellő gyógykezelésben nem részesült ugyan, de mert a pénztári orvosok betegnek találták, részben pénzben kapta a betegségi segélyt (T. 55. §-a), tehát a pénztár által is elismerten beteg volt.

Minthogy az izületi lob egészen e meggyógyulásig, mely a fentiektől kitűnőleg igénylőnél csak április 22-ike után következett be, a köztapasztalat szerint is jár időszakai fájdalmakkal.

Minthogy végül az igénylőt felülvizsgáló pénztári főorvos a pöriratokhoz csatolt jelentéséből kitűnőleg nem azt tapasztalta igénylőn, hogy az egészséges és munkaképes, hanem csak a munkaképtelenséget nem bírta minden kétséget kizárólag megállapítani, vagy az igény alaposága mellett szóló adatokkal szemben kellő cáfoló bizonyíték nincsen.

Mindezek következtében a felső bíróság az Elj. rendelet 111. §-a figyelemben tartása mellett legjobb belátásával azt az ítélezést találta megfelelőnek, mely igénylőnek azon állítását, hogy a kérdéses 60 napi időtartamon át munkaképtelen volt, valónak fogadja el.

Azt a körülményt, hogy igénylő a pénztári orvosok abbeli tanácsát, — menjen kórházba, — nem követte, a pörben a felső bíróság nem találta per-döntőnek. A törvény 58. §-ának a) pontjában megállapított föltételek ugyanis a jelen esetben fenn nem forogtak. A nős igénylő nem ragályos betegségének gyógykezelését s a kielégítő ápolást a fejlemények által igazoltan kórházon kívül is nyerhette.

BALESETBIZTOSÍTÁS.

Visszatérítési igény megállapítása a törvény 81. §-a alapján.

A b-i kir. törvényszék 1910. október 15-én kelt 5.760/910. sz. ítélete.

Ítélet. A kir. törvényszék alperest végrehajtás terhével kötelezi, hogy felperesnek 1.274 koron 83 fillér tőkét és ez után 1909 évi október 13-tól járó 5% kamatot 15 nap alatt megfizesse.

Indokolás. A csatolt büntetőügyi iratokból megállapítható, hogy alperes 1907. október 16-án inasát, B. B. emeletes háza tetején eszközölt új bezsindelyezés bemázolásával bizta meg és hogy B. B. e munka teljesítése közben a tetőlétra lecsuszása folytán a háztetőről lezuhant, minek következtében bal lába eltört és fején is súlyos sérüléseket szenvedett; megállapítható továbbá, hogy a baleset annak folytán állott elő, hogy a háztetőn elhelyezett létra nem volt megfelelő szerkezetű és hogy alperes a 8.092/255. kgy./1891. számú érvényes szabályrendelet ellenére biztonsági hevedereknek alkalmazásáról nem gondoskodott.

Ez a tényállás az alperes ellen a kérdéses balesetből folyólag indított büntetőügy irataiból is megállapítható lévén: a királyi törvényszék az idevonatkozólag felperestől felhívott rendőrségi iratok beszerzését és tanuk kihallgatását mellőzte.

B. B. mint az alperes lakatosüzemében alkalmazott inas, a baleset idejében az 1907. évi XIX. t.-c. 3. §-a értelmében balesetbiztosítási kötelezettség alá esett. Igaz ugyan, hogy B. B. a kérdéses baleset nem a munkaadója üzemében teljesített munkaközben érte, minthogy azonban a munkát alperesnek, mint munkaadójának rendeletéből végezte: az 1907. évi XIX. törvénycikk 9. §-a értelmében B. B. balesetbiztosításának hatálya a kérdéses balesetre is kiterjedt.

Alperes kifogásával szemben a tőle idevonatkozólag felhívott és a jelen perhez rendes per iratai alapján megállapítható, hogy B. B. a baleset által okozott sérülései következtében is teljesen munkaképtelen.

Minthogy ezekből kétségtelen felperesnek az állandó balesetjáradék fizetése iránti kötelezettsége és minthogy a fentiek szerint a balesetet alperesnek az a mulasztása okozta, hogy a hatóságilag elrendelt óvókészülékről nem gondoskodott: az 1907. évi XIX. törvénycikk 81. §-a alapján alperesnek az országos munkásbetegségélyző és balesetbiztosító pénztár által a baleset folytán nyújtott kártalanítás és gyógyítási költség megtérítése iránti kötelezettsége megállapítandó.

Az alperes ellen B. B. által indított és jelen perhez csatolt rendes per irataiból megállapítható, hogy felperes a kérdéses balesetből folyólag B. B. részére 1908. évi június hó 6-tól kezdve 95 korona 20 fillér évi állandó baleseti járadékot állapított meg és azt folyósította is.

Minthogy az állandó balesetjáradék megállapítását törvény utalja az országos munkásbetegségélyző és balesetbiztosító pénztár hatáskörébe és a törvény szabályozza a megállapítás módozatait is: a kármegállapítás helyessége ellen tett kifogást alperes lett volna köteles bizonyítani, ez azonban idevonatkozólag bizonyítékot fel nem hozott.

Alperest terheli e tekintetben a bizonyítási kötelezettség, a királyi törvényszék a felperes által idevonatkozólag csak szükség esetére kért bizonyítást mellőzte.

Az Országos Munkásbetegségélyző és Balesetbiztosító Pénztár az 1907. évi XIX. törvénycikk 81. §-ának harmadik bekezdése értelmében a munkaadótól az eme törvényszakasban megjelölt esetben megtérítendő kártérítés tőkeértékét követelheti.

Szakértők meghallgatása nélkül is megállapíthatónak látja a kir. törvényszék, hogy a 97 korona 20 fillér évi járadék tőkeértékeként felszámított 1.067 korona 47 fillér összeg a jelen esetben megfelelő, miért is arra való tekintettel, hogy alperes a tőkeérték kiszámítására vonatkozólag alkalmas javaslatot sem terjesztett elő, a királyi törvényszék ezt a felszámítást helyesnek fogadta el.

Szivszélhűdés következtében történt baleset, nem üzemi baleset. Balesetbiztosítási peres ügyben nincs bizonyítási kötelezettség.

A németbircdalmi biztosítási hivatal 1. felelbbviteli tanácsának 1910. október 22. határozata.

A balesetet szenvedett halász, rákfogáson volt a két tanuval. Eközben, amint kiöblítette a rákokkal telt batyut s valamely okból a hajónyilásból ki akart lépni, előbb előre, majd hátra, vagy a tanuknak más alkalommal tett kijelentése

szerint előbb hátra s azután előre esett s néhány pillanat múlva, anélkül, hogy hangot adott volna, meghalt. A mintegy 2 óra múlva érkezett orvos valószínű szívshűdést konstatált s esetleges csonttörések megállapítása céljából ajánlotta a holttest felboncolását. A boncolásnál kétségtelen bizonyossággal megállapított a szívshűdés, megállapítást nyert nevezetesen, hogy az elhunyt súlyos szivbillentyű elégtelenségben s a szivizomzat káros elfajulásában szenvedett, belső sérülések, csonttörés avagy vérömlés nem találtatott.

A szakértők véleménye szerint a megállapított súlyos szivbaj minden külső inger nélkül is — a szivműködés hirtelen megszűnése által — előidézhette a halált. Másrészt azonban valamely külső ok is előidézhette a szívshűdés hirtelen megszűnését s a panaszosok az állítják, hogy ez az elhunyt megcsúszása s az ennek következtében történt elesése folytán történt. Hogy a tanúk első, vagy második állítása — nevezetesen, hogy az elhunyt előbb előre és azután hátra, vagy megfordítva esett-e el — nem lényeges. A megállapítás szerint az esés nem járt lényeges sérüléssel. De a fennálló súlyos szivbaj mellett, már egy kisebb rázkódás is alkalmas lehetett arra, hogy a szivműködést megszüntesse. Ha ezt a rázkódást valamely üzemi berendezés idézte volna elő, akkor az üzemi és a halál közötti okozati összefüggést meg kellene állapítani s pedig tekintet nélkül arra, hogy rendszeresen, naponként vagy csak ritkább esetekben volt-e kitéve az illető munkás az üzemi berendezés ezen hatásának.

Ha tehát be lehetne bizonyítani, vagy valószínűsíteni lehetne, hogy az elhunyt előbb csúszott el s azután érte a szívshűdés, akkor el lehetne fogadni, hogy a halál üzemi baleset következménye volt. A megcsúszás oka akkor valamely üzemi berendezésben volna található, nevezetesen a deszkák nedvességében vagy a hajó ingásában. Ez azonban nemcsak bizonyítva nincsen, de nem is valószínű.

A panaszosok azon állítása, hogy az elhunyt a megerőltető munka következtében kifáradás folytán nem bírta biztosan állni s a hajó ingása okozta az elesését — csak feltevés, ami annál kevésbé valószínű, — mert a munka, amit végzett nem volt súlyos munka. Az a körülmény azonban, hogy hang nélkül esett össze, arra enged következtetni, hogy a szívshűdés az elesés előtt érte.

Nincs tehát túlnyomóan valószínűsítve, hogy a halál üzemi baleset következménye lenne. S nem lehet elfogadni azon érvelést sem, hogy a panaszlott Berufsgenossenschaftot a bizonyítási kötelezettség terhelné, mert habár — a tengeri hajózás különleges viszonyai s a különleges veszélyek mellett — a baleset fogalmát nem szabad nagyon szűken értelmezni, azt még sem szabad megállapítani hogy a biztosító szervezet (Versicherungsträgerin) terhelné annak a bizonyításának a kötelezettsége, hogy az üzem és a baleset között okozati összefüggés nincs. Ellenkezőleg balesetbiztosítási ügyekben bizonyítási kötelezettség egyáltalán nincsen s az eljáró hatóságok kötelessége hivatalból a tényállást megállapítani.

Foglalkozás mérlegelése a munkaképességcsökkenés megállapításánál.

I.

A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal 1911. május 2-iki P. 187/5. sz. ítélete.

Ítélet. A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal igénylő föllebbezésének helyt ad és az első bíróság ítéletét megváltoztatva, igénylőnek állandó baleseti járadékra való igényjogosultságát 1908. évi február hó 28-tól számítva megállapítja.

Indokolás. A p.-i kerületi munkásbiztosító pénztár főorvosának az 1908. évi március hó 15-én megejtett vizsgálata alapján adott véleménye szerint munkaképességcsökkenés a 10⁰/o-on alul van s a munkaképesség idővel teljes lesz.

Az Országos Pénztár a pénztári főorvos ezen véleménye alapján a 10⁰/o-on aluli munkaképességcsökkenés okából 10.457/909. II. sz. a. határozatával az igénylőt állandó kártalanításra emelt igényével elutasította.

E határozat ellen az igénylő törvényes időben a b.-i választott bírósághoz föllebbezett 10⁰/o-on fölüli munkaképtelenségét vitatva.

A tárgyaláson meghallgatott orvosszakértő véleménye szerint az elszenvedett sérülés következményeként a balkéz kisujjának feszítő ina megrövidült s a mozgathatóság korlátolt ugyan, de a munkaképesség csökkenésének foka 10⁰/o-ot nem halad meg.

Az első bíróság ezt a véleményt elfogadta s tekintettel arra, hogy a sérülés a balkéz kis ujján van, a mely az első bíróság nézete szerint munkában legkevésbé vesz részt, de mert a sérülés a többi ujját munkában nem akadályozza,

a munkaképességcsökkenést 10⁰/₀-on alulinak találta s ezért az igénylőt az 1907: XIX. t.-c. 70. §-a alapján kártérítési igényével elutasította.

Ez ellen az ítélet ellen fölebbezett igénylő, kérve állandó járadék megállapítását.

Jóllehet a felsőbbírószági szakértő, I. G. dr., az állami munkásbiztosítási orvosi tanács tagja is abban a nézetben volt, hogy orvosi szempontból igénylőnek a baleseti sérülés nyomán szenvedett munkaképesség csökkenése 10⁰/₀-on alul marad, a felső bíróság mégis 15⁰/₀-os munkaképesség csökkenésnek megfelelő 9⁰/₀-os állandó járadékot talált megítélendőnek.

A felső bíróságnak állásfoglalására döntő jelentőségű volt az a körülmény, hogy a jelen ügyben ítélező tanácsnak az igénylő szakmájában járatos munkaadó és alkalmazott tagjai egyértelműleg abban a nézetben voltak, hogy igénylő az elszenvedett sérülés folytán egyezményes bér mellett finomabb vasesztérgályos munkánál kevesebbet fog keresni, mint azelőtt, mert e munkákat jól és kiadósan csak teljesen ép kezekkel lehet végezni. A csökkenés foka azonban a 15⁰/₀-nál föbbre ez esetben, midőn a sérült balméz összes ujjai jól mozgathatók, nem tehető, mivel itt csak a bal kéz finom érzésének hiányosságáról lehet szó.

II.

A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal 1911. évi június hó 22-iki P. 135/8. sz. ítélete.

Ítélet. A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal a fölebbezésnek részben helyt ad, az I. bíróság ítéletét megváltoztatja.

Indokolás. Az országos munkásbetegségélyző és balesetbiztosító pénztár igazgatóságának 48 786/909. sz. határozatával, illetőleg az I. bíróság ítéletével szemben, amelyek közül az előbbi 30⁰/₀-ban, az utóbbi 40⁰/₀-ban állapította meg az igénylő munkaképességcsökkenését, a felső bíróság azt találta bizonyítottnak, hogy igénylő munkaképessége a gyógykezelés befejezésétől kezdve 50⁰/₀-kal csökkent.

Igaz ugyan, hogy a b.-i kerületi munkásbiztosító pénztár főorvosa dr. F. V. a munkaképesség csökkenését csak 25⁰/₀-ra, az I. bíróság által meghallgatott dr. Sch. K. orvosszakértő 35⁰/₀-ra, a felső bíróságnál meghallgatott dr. B. J. orvosszakértő pedig 40⁰/₀-ra becsülte. E véleményekkel szemben azonban nagyobb súlyt tulajdonított a felső bíróság annak a körülménynek, hogy igénylő, mint tüzi kovács, tanult mesterségének folytatására teljesen képtelen, mert a sérült balszem nemcsak teljesen vak, de nagyon fájdalmas és a jobb szem pedig csak megfelelő javító üveggel használható, amely üveg azonban nagy tűz mellett befutódás következtében igénylő mesterségében nem nyerhet alkalmazást, végül mindkét szemén jelenlevő hurutja a könnyezés következtében is zavarja. Figyelemmel arra, hogy igénylő most már egyéb szakmuktól állapota és részben kora következtében is — a baleset idejében 33. életévében volt — szintén el van zárva és lényegileg csak könnyebb munkára, így: mint kapus, őr, irodai küldönc stb. alkalmazható, munkaképessége felére lesz állítottnak tekinthető.

SZAKIRODALOM.

A Jogállam ünnepi füzetek. Az ez év október 16-án tartandó országos jogászgyűlés alkalmából ez év október első napjaiban a Jogállam jog- és államtudományi havi folyóirat ünnepi füzete fog megjelenni a következő tartalommal: *A jogászgyűlésekről.* Irta: dr. Nagy Ferenc, ny. államtitkár, egyetemi tanár, a Magyar Jogászegylet elnöke. *Kivánatos-e, hogy a törvénytörési ügyekben a francia référéhez hasonló sürgősségi eljárás honosíttassék meg?* Irta: dr. Klein Ferenc, v. b. t. t., r. tanár a bécsi egyetemen, ny. osztrák igazságügyminiszter. *Szükséges-e és mily irányban a munkaszerződésből eredő követelések biztosítása?* Irta: Lotmar Fülöp, berni egyetemi tanár. *A váltó utólagos telepítésének törvényhozási szabályozása.* Irta: dr. Meyer Félix, Kammergerichtsrat Berlinben. E füzet megrendelési ára 3 K. Megrendelések legkésőbb ez év augusztus 15-ig a Jogállam kiadóhivatalába (Budapest, IV., Havas-utca 7.) intézendők.

Részletfizetésre
is szállítunk

**modern amerikai irodai-, úriszoba-
és könyvtár-berendezéseket**

Glogowski és Társa cs. és kir. udv. szállító
Budapest, VI. ker., Andrássy-út 12.

Képes árjegyzék

ingyen és bérmentve.

Legjobb és legmegbízhatóbb minőségű magyar bácskai kenderből készült gazdasági és műszaki kötélárút

ajánl: **Bleier és Weisz** kötélgyártó cég BUDAPESTEN.
Raktár és iroda: VII, Károly-körút 7.

Továbbá: **TORNAESZKÖZÖK**, valamint kocsizó-lóhálók, szánhálók, gabonaszákok, vízhatlan ponyvák, kender, csepű, vászontömlők, itató- és tűzivedrek, kokusz futószőnyegek és lábtörlők, ruhaszártó kötelek.

Lawn-tennis hálók, fogolyhálók stb. e szakba vágó árúkat a legjutányosabb eredeti gyári árakon. — Vidéki megrendelések pontosan eszközöltetnek.

MAGYAR KENDER- ÉS LENIPAR R.-T.

Előbb: **Salzmann és Társa.**

Központ: Budapest V., Szabadság-tér 15.

Gyárak: Szeged, Dunaföldvár stb.

Szegedi szövődéinkben készülnek a saját kendergyárunkban kikészített, fonódánkban fonott fonalokból a legjobb minőségű vásznak, vízmentes szövetek, len- és kenderzsákok stb.

Ajánljuk a kendergyárunkban kikészített, elismert jóminőségű kenderfajtáinkat és fonódánk elsőrendű len- és kender-fonalait.

Telefon
51-52

Telefon
51-52

NEUMANN H.

testegyesítő gépek és
orvosi műszerek gyára

BUDAPEST.

Üzlet: VIII., József-körút 33. szám.

Gyár: VIII., Mária-utca 2. szám.

Ajánlja saját kitűnő hírnévnek örvendő gyárában készült orthopaed-gépeit, mülábait, műkezeit, valamint orvosi műszereit, kórházak és ambulatóriumok teljes berendezéseit.

HONI IPAR!

GÁSPÁR TESTVÉREK

Budapest, VII. kerület, Erzsébet-körút 42. sz.

Orvosi és irodai kabátokban rendkívüli nagy raktár.

E hirdetésre hivatkozók 10 százalékos engedményben részesülnek.

»Hunnia« magyar géptömítő- anyag-gyár részv.-t.

BUDAPESTEN, V. kerület, Visegrádi-utca 17-ik szám.

GYÁRT: Mindennemű tömítőanyagokat, szivattyúk, compressorok, valamint alacsony-, magasnyomású és túlhevített gőzgépekhez. =

Különl.: »Hunnia« magasnyomású tömítőlemez.

A magyar királyi államvasútnak, állami, kincstári és városi üzemek szállítója.

Hazai gyártmány!

HIRSCH és FRANK

Budapest-salgótarjáni gépgyár és vasöntő részvénytársulat. BUDAPEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. sz.

□ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GÉPEK. □ Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT, TÉGLAGYÁRTÓ- ÉS ANYAGMEGMUNKÁLÓ- GÉPEKET, legújabb és legjobban bevált □ szerkezetekben. □

Elvállalja anyagvizsgálatok kivitelét és TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

Tervek és költségvetések díjtalanul. □ ELSŐRANGÚ REFERENCIÁK.

Elszakíthatlan munkásöltöny

Orvosi boncköpeny
Orvosi rendelő kabát
Gyógy-zerésköpeny
Vegyeszköpeny

GUTMANN J. ÉS TÁRSA

Budapest, Rákóczi-út 16.

Minta és árjegyzék ingyen és bérmentve.

HOLLANDI

életbiztosító részvénytársaság

(Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrenten)

AMSTERDAM.

MAGYARORSZÁGI IGAZGATÓSÁG AZ INTÉZET SAJÁT PALOTÁJÁBAN:

Budapesten, Kalvin-tér, Baross-utca 1., Üllői-út 2-4. sz.

Bejárat az Üllői-út 4. sz. kapun.

LEGOLCSÓBB DIJAK.

Az 1909-ik év végén 358 millió koronát :: a biztosítások összege meghaladta.

A tartalékok :: összege: 107 millió 216,324 K 96 fill.

:: Eddigi Kifizetések: 96 millió 370,016 K 33 fill.

ELSŐ MAGYAR

Csavargyár

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST V, VÁCI-ÚT 168. SZ.

Készít mindennemű csavart, szegecses, csavarházat, sáncoló szerkezet minden szabvány szerint, gépszerkezeti kovácsmunkát, fedélszerkezetet vasból, továbbá az összes vasúti kocsisvasalást nyers és fényesre megmunkált kivitelben.

TARTLER ANTAL BUDAPEST.

Főüzlet: V. ker., Király-utca 100.

Fióközllet: IX. ker., Lónyai-utca 49.

Fűszer-, csemege-, konzerv-, korai zöldsézelékek-, tea- és déligyümölcs-kereskedése. ☉ Telefon 165-23.

Legújabb rendszer! A bevásárlásokról esetenként chequeket adunk, amelyek összegyűjtése és bemutatása után minden 40 K összegből **1 korona visszatérítetik!**

Az Angol Park szállítója.

E

lőnyös fizetési feltételek mellett olcsó gyári áron a legjobb gyártmányú varró, ipari és gazdasági gépek, úgyszintén háztartási eszközök kaphatók **TATÁN, FENYVES NÁNDOR Közgazdasági Árúforgalmi Vállalatánál, Komárom-megye.**

GARAY SAMU ÉS TÁRSA

sebészeti-, mű-, BUDAPEST, IV.
kötőszerszám- és villamos- Kossuth Lajos-
lanygép-gyártók. utca 1. szám.
(Ferenciek bazára). Gyár ugyanott az udvarban.

A budapesti és számos vidéki kerületi munkásbiztosító pénztár és betegsegélyező egyletek szerződéses szállítói ajánlják saját készítményű sérülőkötő, haskötő, orthopédia-gépeiket; műlábak, műkezek, lábgépek, mellfűzők és összes egyéb betegápolási gyártmányait és orvosi műszereiket, valamint rendelő-intézeteknek szükséges vasbutor és egyéb berendezéseiket.

JUTÁNYOS BÉRI ÁRAK!
Javításokat gyorsan és olcsón teljesítenek.
PÁRTOLJUK A MAGYAR IPART!

BUDAI MÁRIA-FORRÁS

természetes sulfatos ásványvíz.

Ivókúra hidegen vagy melegen.

INDIKÁLT: 1. Szív és véredények bajainál, arteriosclerosisánál, asthmánál és agyvertorlódásánál unicum és specifikum. 2. Gyomor-, bél-, máj- és epeutak bajainál. 3. Vese-, húgy- és ivarszervi bántalmaknál (húgycső, húgycsőtakar, vesefőeny, vese- és húgyhomok és vesemedencelob eseteiben). 4. Prostatitabajoknál, méhbajoknál, köszvénynél, (húgysavas diathesis, elhízásnál és cukroshúgyárnál). 5. Páratlan hatású gyermekhashajtó.

ELŐNYEI: 1. A vizeletet enyhén és biztosan fokozza, szabályozza és tisztítja (nátrium nitricum, magnesium sulfuricum és calciumchlorid tartalmánál fogva). 2. A bélműködést nagyobb tevékenységre serkenti. 3. Az étvágyat meglepően elősegíti. 4. Kevés szén-savat tartalmaz.

□ ALAPITVA: 1892. ÉVBEN. □
ALLAMI FELÜGYELET ALATT.

GERŐ FERENC

KATONAI ELŐKÉSZÍTŐ INTÉ-
ZETE AZ EGYÉVES ÖNKÉN-
TESSÉGI KÉPESÍTŐ VIZSGÁRA

Budapest, VII., Rózsa-utca 33.

Előkészít 6 és 10 hónapra terjedő tanfolyamokon. Részletes ismertető és vezérfonal a tanuláshoz az igazgatóságnál kapható. Beiratás naponként d. u. 4-7-ig.

TELEFON 79-34.

Alapítattott
1841-ben.

**Pesti Magyar
Kereskedelmi
Bank** Budapest
V., Fürdő-utca 2.

◆ Alaptőke 50,000.000 K,
Tartalékok 68,600.000

Igazgatóság: V., Fürdő-utca 2. szám.
Központ: V., Fürdő-utca 2. szám.
Váltóüzlet: V., Fürdő-utca 2. szám.

Fiókok Budapesten:

◆ II., Fő-utca,
◆ II., Margit-körút,
◆ IV., Kossuth Lajos-utca és
Károly-körút sarkán,
◆ V., Váci-körút 74.,
◆ V., Szabadságtér 16.,
◆ VI., Andrásy-út 21.,
◆ VII., Erzsébet-körút 26.,
◆ VII., Lövéde-tér 9.,
◆ VIII., József-körút,
◆ IX., Vámház-körút 5.

Fiókok a vidéken:

Brassó, Eszék, Nagykanizsa, Nagyszeben, Sopron, Ujpest, Ujvidék. Ezenkívül kommanditek és affiliált intézetek az ország, valamint a balkánfélsziget nagyobb városaiban. Sarajevo, Athen.

AEROLITH

KIS J. JENŐ

okl. mérnök szabadalma

AZ „AEROLITH”

a modern építkezésnek építőköve, mellyel nemcsak gyorsan és olcsón, de az egészségügyi követelményeknek legmegfelelőbben lehet építeni.

AZ „AEROLITH”-

falak szárazak, szellőztethetők és kívül-belül bármely módon még kiégetéssel is desinficiálhatók.

AZ „AEROLITH”

ezért kiválóan alkalmas kórházak, iskolák, munkáslakások, műhelyek stb. építésére.

Bővebb felvilágosítással készségesen szolgál

KIS J. JENŐ

okl. mérnök, építési vállalkozó, szab.
Aerolith-, cementárú- és
terracit-gyáros

Budapest, V., Pozsonyi-út 19.

HIRMANN FERENC

FÉMONTÓDC, RÉZ- ÉS ÉRCMÓÁRÚGYÁRA
BUDAPEST VII., CSÁNYI-U. 7-9.

KÉSZÍTEK mindennemű szerelvényeket, víz-, gőz-
légszesz- és fürdőberendezések részére. Szőlő- és
pinceszőlő gépeket és eszközöket. Szivattyú-
kat. Vasuti kocsi- és hajó-szerelvényeket. Kereske-
delmi réz- és vas-súlyokat. Ontvényeket minden
ötvényzet szerint. Állandóan raktáron: vízvezetési
szerelvények, kovácsolt és öntöttvas-csővek. Önt-
öttvas fürdőkádak és zománczott kiöntők. Egész-
ségügyi berendezések. Fayence-árúk.

SEMPERIT GUMMIWERKE

G. m. b. H. ■■■ WIEN.

Automobil-, kocsi- és
motor-pneumatik
kocsikerék-gummi

Vezérképviselő és raktár:

SALZBERGER SAMU
VI. ker., Andrásy-út 20. szám.

Ifj. ANDAI ÁRMIN

ÉKSZERÉSZ ÉS ÓRÁS

BUDAPEST VI., KIRÁLY-U. 66.

Zenepalota mellett.

*Ékszermunkák, valamint át-
alakítások és óra-javítások
kiváló pontossággal és szak-
szerűen eszközöltenek.*

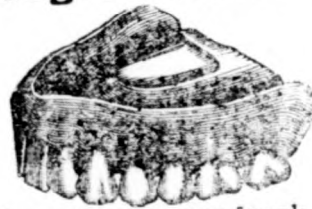
„Continental“ Pneumatik

legjobb gyártmány
kerékpárok, hintók
és automobilonok ke-
:: rekei részére. ::

ÖSTERREICHISCH-
AMERIKANISCHE
GUMMIFABR. A.-G.
WIEN, XIII., BREITENSEE.

Raktár Budapestben:
DÉRY GYULÁNÁL,
VI. ker., Révay-utca 6. szám.

Budapest, IV. ker., Károly-körút 26. 1. em.
fogtechnikai és fogorvosi

műtermünkben készí-
tünk (a gyökér eltávo-
lítása nélkül is) termé-
szethű fogpótlásokat
aranyban és (vulcanit)
kautschukban szá-
padlás nélküli fogpó-
tlások, u. m. arany-
koronák, csapos fogak és aranyhidak a leg-
művészebb kivitelben. Továbbá arany, porcellán,
cement és amalgam töméseket (plombák), fog-
huzás teljes érzéstelenítéssel.

Edelmann József dr. és Márffy Arthur
egyet. orvos — fogorvos.

Rendelés 9—6-ig. ☐ Ünnepnap 9—1-ig.
Mérsékelt árak! Lift Villamos megálló.

A fogfájás és a modern fogpótlás című,
mindenkit érdeklő könyv most jelent meg dr.
Edelmann és Márffy fogorvosok tollából (IV.,
Károly-körút 26.) 10 fillér ellenében díjtalanul
bármelynek megküldetik.

Mechanikai len- és kenderszövő, kiké- szítő és impregnáló gyár Taussig Sámuel és fiai

Raktár: V., Bálvány-utca 22.

GYÓR

Telefonszám 30—32.

Hazai gyárunkban: mezőgazdasági célokra szolgáló szállító és fuvarozó kocsik részére
alkalmas vízmentes ponyvák, továbbá katonaság, kórházak, hajó és vasúttársaságok vászon-
árú felszerelése készülnek. Gyártunk továbbá len és jutazsákot, bélésvásznakat, szabók,
cipészek és szíjgyártók részére, továbbá roletttagradlit, finom fehér és durva vásznat.

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIALIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29. szám.
Telefon: 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

Az 1911. évi július hó 19-ikén kelt német- birodalmi biztosítási törvény.

A »Munkásügyi Szemle« számára írta dr. Stier-Somlo egyetemi tanár (Bonn).

1. Bevezetés.

Az e nyár folyamán közzétett hatalmas, 1805 paragrafusból álló törvényvel, (melyhez még az életbeléptetési törvény 104 szakasza járul) a német birodalom a szociális törvényhozás terén olyan alkotást létesített, melyhez hasonlót egy kulturállamban sem találunk. Bár azok a remények, melyekkel némely körök a szociális biztosítás összes ágainak egységesítése elé tekintettek, nem valósultak meg, hátránynak ez nem tekinthető. Azok a reformerek nem vették ugyanis tekintetbe azt a körülményt, hogy nemcsak az eddigi munkásbiztosítási törvények keletkezésének időrendben való egymásutánja az, ami a szervesen összefüggő, egységes törvényalkotást megnehezítette, hanem, hogy sokkal inkább a betegség, a baleset, az aggkor és rokkantbiztosítás belső különféleségében rejlett az egységesítés legfőbb akadályja. Míg ugyanis az előbbinek, t. i. a betegsegélyezésnek relativ értelemben véve csak rövid időre szóló, és jelentékteien, addig a baleset elleni és rokkantbiztosításnak olyan igényekről kell gondoskodnia, melyeket éveken, esetleg az egész életen keresztül kell kielégíteni és amely segélyek ennek következtében rendkívül nagy tőkeértéket képviselnek. E szerint tehát, míg a betegsegélyezésnél csak ideiglenes segélyek jöhetnek számításba, addig a baleset- és rokkantbiztosításnál lényegileg hosszabb időtartamra szóló járandóságokat kell számításba venni. De a különböző biztosítási ágak keletkezési történetéből is megérthetjük ezeknek belső különbségeit. A balesetbiztosítás ugyanis a vállalkozók szövetségi egyesülésének szükségességéből keletkezett, mely vállalkozók előbb minden balesetért szavatossággal tartoztak és egyesülésük révén a kockázatot nagyobb körre igyekeztek elosztani. A szakszövetség a Berufsgenossenschaft, tehát a vállalkozók egyesülése. Ezzel szemben a pénztárak tagjai kizárólag a munkások, míg a munkáltatók csak a járulékot tartoznak fizetni és részük van bizonyos mértékig a pénztár igazgatásában. Az aggkori és rokkantbiztosítás keletkezése viszont egészen más okokra vezethető vissza, melyek a beteg- és balesetbiztosítás eredetétől merőben eltérnek. Egy további belső ellentét az egyes biztosítási ágak között az is, hogy vagyoni tekintetben lényegesen különböznek egymástól. Míg a betegpénztárak semmi említésre méltó vagyont sem tudnak felmutatni, addig a szakszövetségek és a rokkantbiztosító

HIRMANN FERENC

FÉMONTODE, RÉZ- ÉS ÉRCMŰÁRÚGYÁRA
BUDAPEST VII., CSÁNYI-U. 7-9.

KÉSZÍTEK mindennemű szerelvényeket, víz-, gőz-
légszesz- és fürdőberendezések részére. Szőlő- és
pincegazdászati gépeket és eszközöket. Szivattyú-
kat. Vasuti kocsik- és hajó-szerelvényeket. Kereske-
delmi réz- és vas-súlyokat. Ontvényeket minden
ötvényzet szerint. Állandóan raktáron: vízvezetési
szerelvények, kovácsolt és öntöttvas-csővek. Öntöttvas fürdőkádak és zománczott kiöntők. Egész-
ségügyi berendezések. Fayence-árúk.

SEMPERIT GUMMIWERKE

G. m. b. H. WIEN.

Automobil-, kocsik- és
motor-pneumatik
kocsikerék-gummi

Vezérképviselő és raktár:

SALZBERGER SAMU
VI. ker., Andrassy-út 20. szám.

Ifj. ANDAI ÁRMIN

ÉKSZERÉSZ ÉS ÓRÁS

BUDAPEST VI., KIRÁLY-U. 66.

Zenepalota mellett.

Ékszermunkák, valamint át-
alakítások és óra-javítások
kiváló pontossággal és szak-
szerűen eszközöltetnek.

„Continental“ Pneumatik

legjobb gyártmány
kerékpárok, hintók
és automobilonok ke-
:: rekei részére. ::

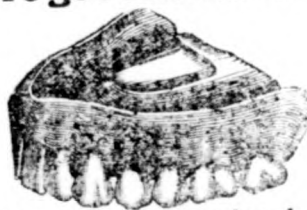
ÖSTERREICHISCH-
AMERIKANISCHE
GUMMIFABR. A.-G.

WIEN, XIII., BREITENSEE.

Raktár Budapestben:

DÉRY GYULÁNÁL,
VI. ker., Révay-utca 6. szám.

Budapest, IV. ker., Károly-körút 26. 1. em.
fogtechnikai és fogorvosi

műtermünkben készí-
tünk (a gyökér eltávo-
lítása nélkül is) termé-
szethű fogpótlásokat
aranyban és (vulcanit)
kautschukban száj-
padlás nélküli fogpótlá-
sok, u. m. arany-
koronák, csapos fogak és aranyhidak a leg-
művészebb kivitelben. Továbbá arany, porcellán,
cement és amalgam töméseket (plombák), fog-
huzás teljes érzéstelenítéssel.

Edelmann József dr. és Márfay Arthur
egyet. orvos — fogorvos.

Rendelés 9-6-ig. ☐ Ünnepnapi 9-1-ig.
Mérsékelt árak! Lift Villamos megálló.

A fogfájás és a modern fogpótlás című,
mindenkit érdeklő könyv most jelent meg dr.
Edelmann és Márfay fogorvosok tollából (IV.,
Károly-körút 26.) 10 fillér ellenében díjtalanul
bárminek megküldetik.

Mechanikai len- és kenderszövő, kiké- szítő és impregnáló gyár Taussig Sámuel és fiai

Raktár: V., Bálvány-utca 22.

GYŐR

Telefonszám 30-32.

Hazai gyárunkban: mezőgazdasági célokra szolgáló szállító és fuvarozó kocsik részére
alkalmas vízmentes ponyvák, továbbá katonaság, kórházak, hajó és vasúttársaságok vászon-
árú felszerelése készülnék. Gyártunk továbbá len és jutazsákokat, bélésvásznakat, szabók,
cipészek és szíjgyártók részére, továbbá rolettágrádlit, finom fehér és durva vásznat.

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-VEDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29. Telefon 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

TARTALOM : CIKKEK: Üzemi baleset és szembeleváltások. *Dr. Mohr Mihálytól.* — A járulékok behajtásának kérdése. *Dr. Túry Zoltántól.* — A drezdai egészségügyi kiállítás. — Az Országos Pénztár igazgatási költségei. *Dr. Bródy Árpádtól.* — Munkáskatasztrófák. *Hlavács Kornéltól.* — **SZEMLE: Szociális egészségügy:** A szoptatási propaganda. — Famunkások bőrbetegségei. — Mozgófényképek az iparhigiéna szolgálatában. — A tüdővész leküzdésére alakult német központi bizottság. — Alkoholélvezet és munkaképesség. — Az automobil az egészségügy szolgálatában. — A halotthamvasztás. — Építési reformbizottság. — **Munkásbiztosítás:** A kórházi ápolási költségek. — A mozgófényképszínházak alkalmazottai. — Az olasz-magyar balesetbiztosítási egyezmény. — Az országos pénztár. — A gazdasági cselédek korstatisztikája. — Az önkéntes továbbfizetés. — Az ikerszülések szülésznői díjai. — Auer Ferenc. — Munkásbiztosítási szakemberek az osztrák képviselőházban. — Az angol orvosok a szociális biztosítás ellen. — A németországi szakszervezetek. — **Munkásvédelem:** Balesetek. — Az V. szakszervezeti kongresszus. — Balesetelhárítás. — Záróra a kereskedelemben. — Külön építési iparfelügyelet Bécsben. — A foszforgyufa ellen. — Munkásvédelem az osztrák cukorgyárakban. — Munkásvédelem Olaszországban. — Munkásvédelem Franciaországban. — Új bányatörvény Belgiumban. — **Joggyakorlat:** Betegsegélyezés. — Balesetbiztosítás. — Szakirodalom. — Hirdetések.

Szesz-élesztő- és vegyipari gyárak teljes berendezése. KÜLÖNLEGESÉGEK a glicerin-, szirup-, petróleum-, spiritusz-, likőr-, konyak-, élesztő- és malátagyártás terén, kivonatoló, falepároló és gőzölő berendezések. Vízisztítók, sör- és dohánygyári berendezések, kazánkovács-munkák és vasszerkezetek.

FÉMONTÓDE.

REICHEL ÉS HEISZLER
VEGYIPARI GÉPGYÁR R.-T.

BUDAPEST, X., Noszlopy-utca 1. szám, Kőbánya.
Állomás: Kőbánya alsó pályaudvar, waggonkudomények részére saját iparvágány.
Telefon: 50-85 és 98-10. — Sürgőnyezim: Reichel és Heiszler.

Kapható minden jobb bőr-, cipő- és divatárú-kereskedésben.

Kapható minden jobb bőr-, cipő- és divatárú-kereskedésben.

Nay és Róna Faárú- és szállítóeszköz-gyár.
Gépműhely. Központ: Budapest V., Kálmán-utca 15.
Telefon,

Taligák, szállítóeszközök bármely építkezés és iparüzem számára. Diaphragma-szivattyúk. Fecskendők. Emelő-szerszámok. Vasuti szerszámok. ○○○○ Tessék árjegyzéket kétni.

OETL ANTAL

vasöntödéje, gép- és vasszerkezet gyára

Budapest X, Asztalos Sándor-út 18

Vasgerendák. Építkezési vasszerkezetek. Palma- és növényházak. Mindennemű vasöntvények.

Szent-Margitszigeti üdítővíz

A legkiválóbb szénsavval telített ásványvíz.

Mint asztali víz nagyon kellemes jó hatása, egészségapoló ital. — A Szent-Margitsziget gyógyfürdő felügyelősége saját kezelésében. Telefon 36-52. Telefon 36-52.
Minden jobb fűszerüzletben és vendéglőben kapható.